

CELJE, dne 15. novembra 1904.

PROPOZNIK

 Pedagoški in znanstveni list.

Letnik XXV.

Štev. 11.

VSEBINA:

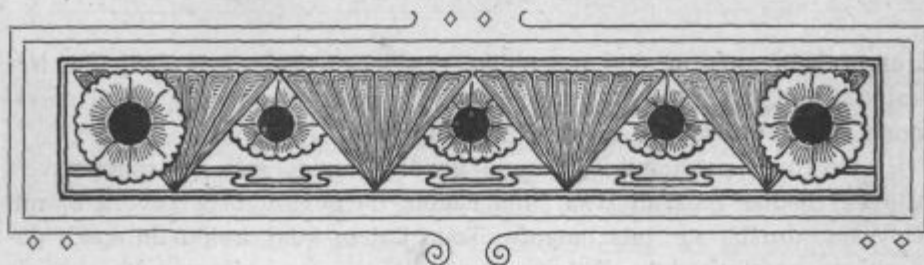
1. Požegar: Prosveta	321
2. K. Škapin: O ljudski šoli in materinem jeziku.	327
3. V. Pulko: Somatologija v ljudski šoli	336
4. J. Kocbek in M. J. Nerat: Spomini na potovanje v Norimberk	342
6. Književno poročilo	348
7. Razgled: Pedagoški paberki 350. — Kronika.	352

Last in založba

„Zveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in za vse štvo odgovoren: RUDOLF LIBENSKY.

Zvezna tiskarna v Celju.

Prosveta.

(Dalje.)

Slutim in čutim, da mi bodo glede na žensko enakopravnost oporekali marsikateri možje, rekoč, da so ženske po svojem naravju Ksantipe, ki ne poznajo moških svojstev in se radi tega zoperstavljajo moškemu mišljenju. Na vsem je nekaj svetlega, nekaj temnega ako ga premotrivamo z duševnimi očmi. Ako smo zmožni premišljevati o naravnih človeških pravih, kažeta nam razum in pamet, da ne gre niti možu niti ženski kakšna prednost ali predveljava v duševnem oziru, da so dejanski razločki med duševnimi vrlinami vedno le odnosni, odvisni in izvirajoči iz raznih okolnosti.

Ker smatramo rodbinsko življenje kot podlago in temelj urejene javnosti in ker pri urejanju javnosti sodelujejo zmožnosti možkega in ženskega duha, je pač vredno iskati uzrokov ženske podredbe, katero vidimo posebno v neukih in neprosvetljenih družbenih krogih.

Pri omikanih narodih opevajo pesniki blagodejne vplive ženskega mišljenja in čutenja v človeški družbi, učitelji gospodarstva pa trdé, da je prirojena ženi posebna zmožnost do gospodarstva, da sicer ne dela daljnovidnih načrtov, da pa misli od dneva do dneva resneje kakor mož. Pri pol- ali nekulturnih narodih pa opazujemo čudne, dostikrat gorostasne nazore o ženstvu, ki mu odrekajo vso javno veljavo. Omeniti moramo, da skoraj povsod verski nazori določujejo žensko veljavo. Krščanska vera je prosveti z ozirom na žensko usodo pač najbolj naklonjena, kajti nje jedro uči, da so pred Bogom vsi ljudje v pravici enaki, torej sta tudi mož in žena v pravici enaka. Ženske zapletke, izvirajoče iz duševnih nepopolnosti, povzročijo vprašanje o predveljavi moža ali žene. Možu kakor ženi je prirojen osebni nagon, ki tišči individualnost dotične osebe v ospredje ter se v ta smoter poslužuje sredstev, ki odgovarjajo dotični stopnji duševne kulture. Jezik — govor pa je sredstvo izražanja naših misli napram sosedu, torej sredstvo človeškega občevanja. Po govoru se

izobražajo in predrugačijo vse oblike zasebnega in javnega življenja. Nekateri trdijo, da žene kaj rade mnogo govore in da po govorni spretosti zastrupijo domači ali tudi javni mir.

Pregovor pravi: «Kdor mnogo govori, mnogo laže ali mnogo ve.» Človek, bodisi mož ali žena, ima nagon, da govori; brez govora bi niti človeška družba ne bila mogoča. Toda kaj in kdaj, koliko in kako govoriti, to narekuje duh. Duševno topim ljudem ne ugaja samota, ker ne vedó ob sebi nič pričeti, o ničemur premišljevatí. Med ljudmi jim daje vsaka malenkost povoda obširni govorici. Brigajo se za vse, mika in zanima jih vse. Duševno plitvi vtikajo prst v našo juho, pogovorijo njen okus in pripravo. Vzamejo ti smodko iz ust in štejejo denar v tvojem žepu. Nov robec, kraj kakšne suknje ali bakljada na čast kakšnemu za-sluzniku zadostuje obširnim debatam.

Resnemu, duševno izobraženemu človeku se zde takšni govori smešni in malenkostni, drugi životari ob njih od zore do mraka. Besedičenje in brbranje so posledica duševne praznote, ki jo najdemo tudi pri možeh.

Da ženske povprečno rajši in več govore, kakor možje, je lahko umevno, če pomislimo žensko odgojo in ženski delokrog. Žena je izključena od sodelovanja pri velikih svetovnih idejah in javnih podjetjih ter opazuje le malenkosti svoje bižnje okolice. V tem mikrokozmu poskuša in napenja svoje moči, ker je le ta torišče njenega mišljenja in delovanja. Žena sicer vidi in čuti nedostatke svojega stališča v človeški družbi, torej odpraviti jih do danes ni mogla. Zadošččenja išče s tem, da vsaj svojo okolico natanko opazuje in podrobno pogovori. Sploh lahko rečemo, da se svet briga za vse, kaže se sočutnega kakor volk med volkovi. Vprašanje ženske enakopravnosti pa je gotovo dobrota za napredek človeštva, ker bliža tudi ženske misli svetovni omiki, svetovnim idejam.

Brbravost privede človeka do malenkostne radovednosti, celo do zlobnega obrekovanja. Radi tega je za kakovost družbenih razmer največa nevarnost in pravcata nadloga. Brbravost sili soseda v laž in hinavstvo. Vsakdo se namreč hoče varovati pred škodo, o sebi molči, o drugem brbra, za sebe je previden in neodkrit, govori drugače kakor misli, kaže se drugačnega kakor je, sam se odgoji do neodkritosrčnosti. Brbravost vedno predrugačuje, toda vedno na slabše. Iz lepega dela grdo, iz velikega malo, zlato spreminja v svinec, varčnost v skopost, radodarnost v lahkomišelnost, tudi dno tvojega srca ti odpre in pove več, kakor veš ti. Kadar ti slutiš, ve brbravec gotovo in česar ti storiti ne misliš, ~~ne~~ znaš in ne moreš, storil je že brbravec v tvojem imenu.

Brbravec je vedno nevaren, osobito, ako je mogočnež ali veljak. Revežu zadostuje, ako konstatuje, da ima kdo velik ali kriv nos ali plešo na glavi. Mogočnež se loti tvojih notranjosti, razdira prijateljstva, rodbinsko slogo, celo tvoje eksistencije se ne vstraši.

Brbravih ljudi se ne more nikdo popolnoma obraniti. Najboljše storimo, da stojimo na višjem stališču in preziramo malenkostno pikanje. Na tem stališču stoječih se ljudje ne lotijo radi, ker spoznajo svojo duševno zaostalost in ker vidijo, da njihovo besedičenje ne najde odpora in uspeha, kakršnega si žele vedoma ali nevedoma. Do stopnje omike, da spoznamo hibe in slabosti neolikanega duha, ki se poskuša ob nas, pa vodi le dolga pot odgoje in pouka.

Omenili smo že, da vsakdo tišči svojo veljavo v ospredje vedno z namenom si kaj pridobiti. Sosed gleda na soseda z jastrebovim pogledom ter opazuje, kakor mu pojde. Vedno primerja svoje stanje s sosedovim. Nikdar ne miruje! Ko vidi, da hodi sosed rakovo pot, pomiluje ga na videz, za hrbtom pravi, da je zapravljivec, da razkošno živi i. t. d. Kadar opazi, da sosed napreduje vsled gospodarske pridnosti, vidi le ugodne slučajnosti, pravi da vlačí vkup blago, da je skopuh. Ni ga bilo miru na zemlji in ga ne bo, še tištim ne, ki so dobre volje. Vsakdo moli roke k sebi in gospodarstvenim pojmovom skrbnosti, delavnosti, varčnosti i. t. d. tekmujejo pojmovi zavisti, sebičnosti, prevzetije i. t. d. V knjigah, ki govorijo o gospodarstvu, se kaj mnogo nagovarja k varčnosti in štedljivosti. Mladina, dečki in deklíce, bodite pravi hrčki ter nabirajte vinar do vinarja! Kdo bi temu oporekal! A vendar se ponudi prilika, o vrednosti varčnosti pri gospodarstvu sploh spregovoriti besedo.

Skrajna varčnost niti ni gospodarstvena čednost, ki pospešuje splošni gospodarski napredek. Ko so v Nemčiji hoteli ustanoviti šolske hranilnice, izrekala se je večina učiteljstva proti njim. Povdarjali so, da hranilnice vzamejo otrokom naravno živahnost, zbudijo zgodaj željo po denarju in blagu ter pripravijo kali do sebične strasti, tatvine i. dr. Ta ugovor se ne da popolna uvreči.

Ljudje sicer ne storijo toliko in tako, kakor se njim priporoča. Toda mislimo si slučaj, da bi bili vsi ljudje skrajno varčni gospodarji, da bi torej poznali le absolutne potrebnosti, odnosnih pa ne. Za gospodarski promet bi bila takšna splošna varčnost prava katastrofa. Ko bi ne pili vina, piva i. t. d., jedli le najpriprostejše jedi, ne kadili tobaka, ne kupovali igrač za ljubo mladino, ne okraševali cerkev, grobov, rakev, oblačil i. t. d., ostalo bi nam suhoparno življenje z užitkom, katerega imajo tudi živali. Neštevilni predmeti bili bi odveč; tovarnarji, trgovci, obrtniki, rokodelci i. dr. bi ne imeli posla. Izberi poklica bi ne bilo, delavne sile bi preostajale, kruha bi primanjalo, življenje bi bilo dolgočasno in enolično, število ljudi bi moralo pojemati. Človeštvo bi se bližalo prvotnemu stališču, na katerem stoje nekulturni narodi. Ravno potrebnosti, ki nam jih nalaga napredujoča kultura, so v zasebnem in javnem gospodarstvu največjega pomena. Kar človeški duh izumi in iznajde, kar pridne roke izdelajo, je v tem ali drugem oziru potrebno ali vsaj ugodno

zaboljšanje življenskih razmer. Da iz obilice pridelkov izbiramo, kar našim razmeram prija, to prav za prav ni varčnost ampak le zmožnost, potrebnost in vredost raznih predmetov i. t. d. z ozirom na podane okolnosti po razumu spoznati in presojevati, ob pridelkih razumno živeti. Sploh pa nam je človek, ki si priskrbuje kulturne potrebnosti, recimo reči, ki služijo snagi, bolj simpatičen, kakor človek, ki ne pozna izdatkov. Zanimivo in prečudno je ogledati si stanovanja in pohištvo marsikaterih ljudi, ki so imoviti, pa vedno trdè, da so ubožni. Poznam kmeta, ki je jako premožen, živi pa kakor Diogen. Ima ženo in 3 otroke, a v sobi stoji le ena postelja s starikavim slamnjakom brez rjuhe in z odejo, ki se blišči od maščobe. Ne obrekujem in ne brbram, le pomilujem človeka, ki ne pozna nobenih kulturnih udobnosti, ki oblažijo težave življenja in plemenitijo duha.

Pri zelo revni vdovi sem zastrmel, ko sem videl pri mrazu 13⁰R okno brez šipe in duri s široko razpoko. Mati, 17letna in 9letna hčer — 3 osebe na enem ležišču, obstoječem iz ržene slame, v sobi kure in v kotu sobe 2 prasca. Dragi! Zagotavljam, da sem bil ganjen do srca pri pogledu teh razmer, tembolj, ker mi je reva tožila, da ima za to «luknjo» delati pri bogati posestnici 70 dni v letu, dan po 40 h. Toda: «Blagor revnim na duhu, kajti njih življenje je trpljenje.» Takšne reve so usmiljenja vredne, pomoči potrebne, pa svet o njih ne ve, — ljudje pa, od katerih so odvisne, poznajo le sebe in svoje, kajti kdor nima glave in razuma o medsebojnem človeškem življenju, kdor nima srca pri sosedovem trpljenju, ima le želodec, katerega vedno siti in siti, dokler da more oditi.

Marsikdo dela na vse kriplje, premišljuje sem pa tje, da niti do počitka nima časa, z veliko težavo si priskrbi največje potrebnosti, a prihraniti ne more ničesar. Neusmiljeno, povrh neumno je, pridigovati takšnim ljudem o varčnosti ter jih siliti v popolno duševno in telesno askezo. «Moli in delaj» pravijo nekateri, drugi pa vedo, da živi človek le enkrat. Nekateri delavci delajo od zore do mraka, dobe pri hrani 40 h dnevnega plačila; ob kratkih zimskih dneh dobe le 20 h, za stanovanje in nekaj zemljišča imajo od 100—150 dni delati. Pri teh razmerah so popolnoma odvisni od duševne kakovosti svojih gospodarjev, pritožujejo se in jokajo na glas, drugi trpé tihoma, črv nezadovoljnosti jim krati življenje bodisi z žalostjo in obupom ali s pitjem žganja, pri katerem iščejo tolažbe. Ko gledam takšne razmere, ne morem spoznati, ali jih povzroči krščanstvo ali ne, ali je krščanstvo le tvrdka, pri kateri nikdo ne kupuje na račun človeštva. Toliko pa sem vedno opazil, da s poje-manjem premoženja pojema skrbna varčnost, kadar človek vidi, da pri vsèj pridnosti ne more uspevati. Duševni poraz in gmotni propad sta edina njegova spremljevalca do smrti, po kateri utone v svetovno po-

zabnost ter stopi pred sodnika, ki mu odkaže stanovanje miru in obstanek brez telesnih potreb.

Varčnost in umno ravnanje s pridelki in zaslužki sicer ni eno in isto. Varčnost loči človeka od človeka, ga izolira na svojo korist, se bliža sebičnosti, gospodarstvenost pa veže človeka s človekom. Ta je hčer skrbne previdnosti in sestra zmernosti, mati prostosti, varčnost je lahko mati brezobzirne skoposti. Gospodarstvenost prideluje življenske potrebnosti po naravnem in nravnem delu, nepotrebnosti lahko pogreša, ker jih pozna in po pravem ceni, varčnost se ozira na razmerje premožnosti napram sosedu. Pojavov negospodarstvenosti se nam nudi dovolj in povsod. V mestih zastavijo dragocenosti, oblačila in perila i. t. d., da zamorejo iti na pustne maskarade in veselice, v koncerte in gledališče, ali da jo popihajo v «fijakarju» na deželo. Toda vse to me ne briga, a vendar «brbram». Oprostite torej!

V Švici mestne hčerke ne dobivajo žepnine, prislužijo si jo z ročnim delom. Na Nizozemskem ne trpe rodbine ravnotežja med dohodki in troški. Troški se preračunijo naprej in kdor nima gospodarskega prebitka, je živel odveč. Tam velja gospodarski red.

Vprašal sem posestnika, o katerem se je govorilo, da hodi rakovo pot, koliko dobička mu prinašajo njive, vinogradi, živina i. t. d. Rekel mi je, da ničesar ne zapisuje, ve le, da mu vedno primanjkuje, da so mu delavci in posli nezvesti in da ga «štibre» (davki) tlačijo. Pomanjkanje duševne energije in gospodarske previdnosti spravi človeka na rob propada, četudi ni krčmarski zapravljivec. Vidimo, da je življenje boj za obstanek in obstanek življenje. Nekateri pa žive od dne do dne, ne znajo in nočejo in ne vedo poznati svojega gospodarskega stališča; ob primankljajih se tolažijo: «Bo vse boljše», «Bog mi je dal, Bog mi je vzel» i. t. d.

Malenkost je sicer, pa vendar vredna, da jo povem. Nekateri nosijo denar v prostem žepu, drugi ga imajo urejenega v denarnicah. Za odgojo do redne gospodarstvenosti zdijo se meni zgledi teh bolj primerni, kakor zgledi onih. Umni gospodarji nalagajo prebitke v hranilnicah. Te ustanove shranijo in obvarujejo, kar so človeške moči pridelale ter ne porabile. Nevedneži shranijo denar v postelji, v nogavicah, ga nosijo na prsih zavitega v «lepi» cunji, ga pokopljejo v zemljo. O kroženju denarja ne vedo ničesar, nezaupni so in nepošteni postanejo, ker živijo v splošni duševni zaostalosti.

Kaj torej počnimo s tem, kar zemlja ponuja! Nekateri svetujejo do varčnosti in skrbnosti za starost in za otroke i. t. d. Drugi dopuščajo porabo pridelkov in zaslužkov pri uživanju življenja, tretji trdijo, da je vse posvetno blago nečimerno, sami pa jedo in pijejo in uživajo življenja prijetnosti, ostanek pa nalagajo za posebne «slučaje» in «namene». Ne

odklonimo nobenega mnenja, odvezamimo od vsakega nekaj ter tvorimo zmes za gospodarsko vodilo. Delajmo in skrbimo, uživajmo in nabirajmo, pa vse v naravnem in nravnem soglasju.

Na dunajski univerzi sem slišal l. 1883. iz ust skromnega, priprostega, a veleučenelega profesorja rimskega prava stavek: «Summum jus est suum cuique tribuere.» (Po domače: Vsakemu svoje.) Mnogokrat sem premišljeval o prekrasnem pomenu teh besed, jih spoznal kot temelj in pogoj človeške zadovoljnosti in družbinskega redu. Vsak človek teži po uresničenju tega stanja v dejanskem življenju, pa zaman. Vedni boj za pravico rodi in izmisli neštivilno bojnih sredstev, ki nas privedejo do drugega, bi rekel paradoksnega in absurdnega réka: «Summum jus in summa injuria.» — Razun svojega želi človek tuje ter ne pozna meje želja Hrepeni in koprni po vsem, kar ga obdaja, kakor otrok med igračami. Kdor mu priskoči in pomaga, je njegov pristaš, njegova stranka; kdor ga zavira, je tekmeč njegov in nasprotnik. Tako nastanejo navidezna prijateljstva, resnične mržnje in sovraštva, javna nasprotstva in stranke. Res je sicer, da ne bo nobena veroizpoved in nobena šola privedla zemskih prebivalcev do edinstvenega cilja človeštva; ljudje smo in ljudje bodemo ostali v zemski omejenosti in ograjenosti; duh sicer poluka čez njo, a on sluša telo; ko promine telo, pa ni duha ne sluha. Novo se rodi, pa tudi tega ni, ko zopet se novo rodi.

Ko smo pred leti govorili učitelji o skupni nalogi našega posla, da z zgledom v besedi in dejanju odgojimo človeka k sporazumnosti s sosedom, da pomirujemo javna nasprotstva, da delajmo na občno ljudsko prosveto, rekel je nekdo, sedaj glavni učitelj na Tirolskem: «Die Zeit der Menschenverbrüderung ist noch nicht gekommen und die Beschwichtigungshofräte sind noch entbehrlich.»

Implicite zveni iz teh besed želja do končnega pobratstva narodov, a slišati je tudi nenravno veselje na tem, da še strankarstvo toli izdatno zavira stremljenje, po človeškem idejalu. Cenjeni čitatelji! Ako prelistujemo manjše časnike in čitamo misli in imena, kakršna ponuja strankar strankarju in če pomislimo njihovo odgojno in poučno veljavo, pač lahko obupamo na napredku človeškega duha. Vsaj jaz stojim na stališču in trdim, da je eden «Beschwichtigungshofrat» boljši kakor vsi kalilci javnega miru. Vemo vsi, da ne bodemo dosegli božjih popolnosti nikdar in da bo polemika igrala vedno svojo ulogo. Kdor pa nastopa javno, mora zvesto shvatati nasprotnikovo mnenje, mora poznati nasprotnikov mislikrog in za čas razgovora o njem misliti. To stališče pa zahteva nepremakljivo ljubezen do resnice. Neolikanec shvata nasprotno misel le površno, jo pomeša z svojimi nazori in dobi nek novi fantóm, katerega kaže javnosti v luči krivde. Lahkim srcem preskoči na tuje polje, n. pr. na polje vere, gospodarstva i. dr., katero s stvarjo razgovora niti v zvezi ni. Neolikanec

napada osebe, mesto da bi iskal z nasprotnikom resnice sled. Naravno je, da vidi človek sebe na pravem ali skupino, kateri pripada, nasprotnika pa ima kot sovražnika resnice. Ne zdi se mu vredno, ali navadno ni zmožen pretresovati nasprotnikovih nazorov, ima ga zaostalega, sebe vidi na višji stopnji, toda miruje ne. Izrazi: Hinavci, klečeplazci, giftna krota, lumpje i. t. d. pač niso argumenti pravice ali krivice, so le smrdljive cvetke razburjenosti, ki ne dokažejo ničesar, kažejo pa duševno praznoto, ki želi pikati soseda.

«Politika ne pozna morale» je resnica, zato politika ne obstoji v luči človeške prosvete, ki je odsijaj ali odsev omikanega in izobraženega duha. Ker učitelji razširjamo prosveto, nam je potrebno spregovoriti nekoliko o potih in sredstvih do cilja našega delovanja z ozirom na naše duševno stanje in z ozirom na razne protivnosti.

(Konec prihodnič). ↗

O ljudski šoli in materinem jeziku.

Govor univ. prof. dr. Frant. Drtine v kraljevem mestu Sušici dne 13. septembra 1903.
(Iz češčine prevel K. Škapin.)

(Konec.)

Tako je ljudska šola razun rodbine prva važna vzgojevalna institucija. Prvi njen znak mora biti, da je splošna t. j. da jo morajo obiskovati vsi otroci. Tako poravnjuje ljudska šola na mladini družabne razlike, agituje proti domišljiji mnogih starišev, vzbuja socialen zmisel in dejansko ljubezen do bližnjega, ki ni le čast plemenitih posameznikov, ampak postaja sveta dolžnost vsakega človeka, državljanske družbe. Z obligatornim obiskom ljudske šole se zvišujejo umstvene in npravstvene zmožnosti vsakega posameznika in s tem se družba sama krepi.

Ljudska šola ima biti laična ali interkonfesionalna, ne sme stati v službah določenega veroizpovedanja, ne sme biti cerkvena institucija. Z modernim razvojem je izgubila vera svoj diferencujoč značaj, proglasilo in priznalo se je enakopravnost vseh izpoved in cerkev in ljudski šoli pripada v prvi vrsti plemenita naloga vzbujati in pestovati pobožno mišljenje, ki je močna opora npravstvenega življenja, obenem pa varovati nežno dete pred versko neprenesljivostjo, pred sovraštvom do tuje konfesije. Nobena veroizpoved ne sme imeti na ljudski šoli privilegovanega stališča. Tem bolj se zahteva v naši dobi, da vera določene konfesije nima odlo-

čilnega vpliva na ostale učne predmete. Tem manj se seveda sme pristopiti, da bi se versko poučevanje vršilo v klerikalnem duhu, ki božje stvari izrablja v posvetne namene, v zadoščenje vladoželjnosti gotove duhovske kaste. Verski pouk spada v ljudsko šolo, toda ta pouk ima slediti reformnim, naprednim ciljem. Vzgoja in pouk na ljudski šoli morata biti brezplačna. Ta izobrazba mora biti vsakemu posamezniku brezplačno pristopna in ne sme biti mera iste odvisna od gospodarskih, premoženjskih razmer onega, ki izobrazbo potrebuje in išče. Ta izobrazba mora biti postranska duševna hrana.

Sistem šolnine odstranjuje se v kulturnih državah stalno bolj in bolj, in zgine gotovo popolnoma v kratki dobi. Državljanstvo prispeva z davki k državnim potrebam in iz teh naj se pokrivajo stroški za ljudsko šolstvo enako, kakor se pokrivajo stroški za mnogo manj važne stvari, za vojaštvo, kaznilnice itd. Šolnina, četudi bi se ne plačevala direktno učitelju, ampak bi tekla v javne denarnice, ima na sebi vendar jako odiozen značaj, je to preostatek iz dob, ko je bil učitelj popolnoma zasebno plačan od svojih gojencev, često v naturalijah. Tudi občine bi se imele oprostiti naklad na šolstvo, in le-ta naj bi se razmerno pokrival od dežele in države.

Nad druge važen znak in zahtevek je pa, da je ljudska šola narodna šola. Ta zahtevek pomenja pri nas, da ljudska šola, nadaljujé zdatno v delu družinske vzgoje, vzgaja celega človeka, češkega človeka, telesno, razumno, čutno, versko in npravstveno, človeka harmonično razvitega, ki bi na lasten, poseben, češki način vstrajal plemenit tip prave ljudskosti. Narodna šola mora po Komenskem gojenca pripraviti k zavesti in posebnosti njegovega naroda, toda obenem njegove človeške dostojnosti, narodna šola mora biti človečka delavnica (*hominum officina*). Pri npravstveni vzgoji se mora mladino vedno opozarjati, da «se človek ne rodi sebi samemu, ampak Bogu in bližnjemu t. j. družbi ljudskega pokoljenja, da bi se prizadeval istej kar največ koristiti.» Šola mora torej vzgajati mladino v ljubezni do domovine, v narodni zavesti. Ta ljubezen do domovine je posebna vrsta in stopinja ljubezni do bližnjega, je to udanost in ljubezen do ljudij istega naroda, izvirajoča iz zavesti krvnega sorodstva in rodne sovislosti. Vsakdo izmed nas je po prirodi pristaš gotovega naroda. Narodnost je nujen člen med rodbino in človeštvom. Kakor tvori rodbina temelj družabnega življenja, in daljši npravstveni napredek je treba iskati v rodbinskem življenju, tako je tudi narod stalen tvor, v kojem se pojavlja družabno življenje, toda seveda tudi njegov obseg se mora spopolnjevati in poplemenjevati. Človek že po prirodi se ne more sleči iz svoje lastne zgodovine in svoje narodne posebnosti, ni mogoč pojem abstraktnega človeštva, med minljivim posameznikom in človeštvom stoji narod kot moč polna življenja, kot organično bitje.

Ljudska šola mora biti narodna šola, na nji se ima mladina določenega naroda vzgojevati in izobraževati na zdaten naraščaj in za boljšo bodočnost, iz nje mora rasti pokoljenje stoječe v službi naroda in s tem koristiti celemu človeštvu.

Ako je temu tako, je samo ob sebi umevno, da se mora na ljudski šoli mladina izobraževati izključno v materinem jeziku, in da mora biti ta šola na vseh stopnjah in vsestransko prešinjena s češkim duhom. Mladina naj se vzgaja za svoj narod, za vesoljno človeštvo v dobah mogočnega verskega gibanja in spomina vrednega navdušenja za npravstvene reforme v dobah, ko je, kakor je lepo rekel profesor Masaryk, cela ta legija čeških mož imela svetu nekaj povedati in jo je svet z občudovanjem poslušal.

Razume se torej samo po sebi, da se v ljudsko šolo smejo sprejemati le otroci, ki razumejo učni jezik, ali da ljudska šola mora biti izključno za pristaše lastne narodnosti in da je na drugi strani vsako narodno nasilstvo provzročeno glede šolstva na stariših in otrocih, vsako siljenje otroka obiska šol, kjer se govori z njimi tuj jezik, nerazumljivo, kratko vsako izrabljanje ljudske šole k ciljem političnega nasilja je nečloveško in barbarsko.

Žalostna je usoda češkega otroka, ki je primoran obiskovati nemško šolo. Naloga šole smo rekli je: bistrirati razum, plemeniti srce, krepiti voljo. Ljudska šola ima podajati splošno izobrazbo, za življenje potrebno — in greh je poniževati jo na golo jezikovno napravo, v koji bi se dete imelo naučiti govoriti tuj jezik. V nemški šoli ni mogoče doseči visokih ciljev šolskega dela, ves trud vestnega učitelja je zaman vsled neznanja poučnega jezika, razum dečkov ostaje zatemnjen in se ne razvija, srce je prazno, gluho in topo, volja je ohabla in izgubi vso ljubezen do učenja in šole, vso energijo in odločnost.

Žalostna je usoda češkega otroka obsojenega najkrasnejšo dobo svoje mladosti prebiti v nemški šoli, koje poučevalnega jezika ne razume. Poklicana priča naj nam opiše njegovo zubožano stanje. Stopimo v sobo nemške šole v češkem mestu. So tu najmanjši otroci, živo se razgovarjajo; brzo slišimo ta, brzo oni jezik. Na enkrat vstopi učitelj. Otroci obmolknejo. Učitelj govori k njim v tem drugem jeziku, ostrejšem, nemškem. Nekateri otroci pravijo da razumejo, kar jim je učitelj povedal. Toda ostali gledajo srpo eden na drugega, nevedo niti, imajo li vstati ali sedeti. Učenci, ki so med prvimi, jih poučujejo, toda zaman, ne razumejo niti njih. Pri molitvi stajilo molče, očitvidno ne vedo, kaj se godi.

Prične se pouk. En del učencev sledi učiteljevemu pogovoru in vsakemu njegovemu gibu z živim očesom ter s tem nehote kaže, da razume, kar se jim pravi. Vprašani odgovarjajo hitro in se vesele tega, ako je učitelj z njimi zadovoljen. Tudi čitajo, pišejo, pojejo in računajo z ve-

seljem. Drugi del učencev pa sedi kakor brez duha; iz motnega očesa gleda praznosta duše. Glas govora sicer prihaja do ušes otrok, toda duše istih se ne dotika. Jasno, da jih v tej šoli nič ne veseli; so tu le zato, ker morajo tu biti, sicer bi si želeli biti daleč proč. Učenja se ne udeleže. so žalostni in čmerni. Slednjič, zlovoljni nad tem praznim sedenjem, poiščejo si tudi neko opravilo. Rijejo po klopi, šepetajo, dražijo se med seboj, rušijo ostale v pouku. Učitelj jih opominja, naj bodo mirni. Morda ga ne ubogajo? Vsaj zmenijo se ne za to. Gotovo, ker ne vedo kaj hoče. Ima križ z njimi. In kakšni zanikerni otroci so vendar to, nočejo se učiti ničesar, niti ubogati? Niso to zanikerni otroci, so to revčki, vredni da se jih pomiluje, ker ne razumejo jezika, v kojem se govori z njimi — so to češki otroci v nemški šoli.

Toda morda za leto, za dve leti bode drugače, ko premagajo jezikovne težave. No prepričajmo se. Gremo v višji razred. So tu češki otroci, ki hodijo tri do štiri leta v šolo, toda z njih znanjem gre jako žalostno. Naučili se niso niti brati; o slovnici, računstvu, verstvu, zemljepisju in drugih vedah ni niti govora, ne znajo misliti in prav razsojati, ker jim manjka deloma besed, deloma snovi.

In kakšne so posledice take šolske vaje? Jako žalostne. Mesto da bi se duševne zmožnosti v otroku razvijale in krepile, se iste duše in izginjajo. Otrok postaje duševni kripel.

Če pa vendar kako posebno nadarjeno dete, ker se ga tudi doma še poučuje, po letih premaga jezikovne težave in se postavi na isto višino z nemškimi učenci, pa to žali Bog že ni več češko dete — to je našemu narodu odtujeno, izgubljeno.¹

Žalostna, nesrečna je usoda češkega otroka v nemški šoli, obsojenega k duševnemu životarjenju. To so spoznali patriotični ustanovitelji naše Ustredni Matice Školské, ko so leta 1880. v pozivu k narodu tako napisali:

»Češki otroci, ki hodijo v nemške šole, zaostajajo v svoji izobrazbi, v npravstveni vzgoji, ker ne morejo razumeti in ne razumejo tega, kar se jim podaje v tujem jeziku. Ko pa pričenjajo razumevati to, k čemur se jih vede v nemškem jeziku, izgubljajo ljubezen in spoštovanje do lastne narodne krvi, k rodu, iz kojega so izrastli, k lastnim starišem, ker se jih ni učilo iste spoštovati, ampak žal celo sramovati se jih in zatajevati je. In tako, mesto da bi bili dika svojih starišev in svojega naroda, postanejo istim v sramoto in posmeh.

Nevarnost elementarnega pouka na stopinji ljudske šole v tujem jeziku, otroku nerazumljivem, je dobro premeril véliki naš učitelj Komensky, ko je napisal: «kdo ne vidi, da otroci, odgojevani s tujim mlekom, zadobivajo tuj in ne svojih starišev značaj?»

¹ J. Tukač v Poslu z Budče XIV. (1883) str. 941.

Ravno oni učni predmeti, ki imajo na čut in npravstveni razvoj otroka največ vplivati, so popolnoma brez učinka in moči, dete postaje npravstveno hromo in čutno topo. To so spoznali dobro možje, v tej stvari gotovo nepristranski, pravično in trezno sodeči. Polski nadškof Stablewski je nazval jako primerno pouk v šoli, kjer otroci ne razumejo jezika, pouk gluhtonemih! In sedanji Brnski škof Bauer se je l. 1893. pri ogledu nemške Schulvereinske šole v Ivančicich naravnost vstrašil nad zane-marjenostjo, v koji je dobil tamkajšnjo mladino. «Deset let sem že škof», rekel je z ogorčenjem, «toda tako bednih uspehov nisem še nikjer doživel, kakor na tej šoli. In ni se temu čuditi. Mislil sem si, da so na nemških Schulvereinskih šolah nemški otroci. Danes sem pa spoznal, da temu ni tako, da je na primer na tej šoli ogromna večina čeških otrok. Zato se ni čuditi, da se v takih šolah ne more doseči ugodnih uspehov. Tudi nemški otrok v taki šoli zaostaja oviran od čeških otrok. Mnogo hujše je seveda s češko mladino na teh šolah, ker se ista poučuje v tujem, nerazumljivem jeziku.» In pristavlja pomembno: »Imam pravico to sodbo izreči, ker sem tudi sam v tako šolo hodil.»

Kako je to mogoče, da otroci češke narodnosti polnijo nemške šole in tam postajajo hromi na duhu in se odtujajo svojemu narodu?

Dva sta glavna razloga tega žalostnega pojava: deloma pomanjkljaj čeških šol zlasti v mešanih krajih in nasilje gospodarjev, ki oboge otroke češke narodnosti gonijo nasilno v nemške šole, delo-maneevednost in neumnost, norost in bedarija čeških starišev, ki se slepo puste voditi od varajočega fantoma, da se otrok hitro priuči nemščini, in jih drugače puste na razumu npravstveno ohrometi.

Da, pomanjkanje je čeških šol v mestih z nemško večino, nimamo šol za narodne manjšine in narod mora ustanoviti z velikimi žrtvami svojo najidealnejšo družbo Ustrední Matici Školskou, da ohrani na mejah naši narodnosti češko mladino pred nasiljem ponemčevanja. In ravno v Matičnih šolah se strogo provaja pravo načelo, da se sprejemajo v iste le otroci češke narodnosti, popolnoma vešči učnega jezika, in da se nemški konsekvntno zavračajo. Od tod npravstveno povznešeni pomen Utredni Matice Škelske nad nemškim Schulvereinom, ki za češke otroke v čeških mestih ustanovlja nemške šole, ki stoje v službi nasilne germanizacije in izvršujejo kruto brezpravnost na češki narodnosti.

In Schulverein ima mnogo pristašev in naklonjencev v bogatih tovarnarjih, obrtnikih, nemških trgovcih, ki češko ljudstvo, nameščeno v njih zavodih, nasilno silijo k temu, da svoje otroke pošiljajo v nemške šole.

In vendar ni večje surovosti nego jemati nežni mladini njeno narodnost. Pravični nemški pisatelj Herder je priznal: »Kdor mi jemlje materin govor, krade mi razum in življenje in mi trga čast in

pravo mojega naroda.» V istem duhu govoril je naš češki Šafarik: «Zgodovina vseh narodov in časov dokazuje neovržno, da nasilno ali zvijačno potlačevanje narodnega jezika je imelo vedno posledico: poslabšanje narodnega značaja, ohromenje duha in skazo nravov.» In slavni polski romanopisec Kraszewski odločno protestuje proti zatiranju narodnosti, imenuje isto skažen in svetokraden napad na najsvetejši zaklad naroda. Boj proti narodnostim, ki se vede v imenu države, je po njem gnjus pred Gospodom, je zanikern in nedostojen iz stališča zgodovine, kakor tudi proti prirodnemu pravu človeštva.

Glej, narod je v svojo ohrano ustanovil Ustrední Matici Školskou, in ta je že tisoče otrok ohranila svojemu narodu. In v razmerah, narodnostno nepravilnih, je patriočno junaštvo, da stariši, v krajih, imenovanih zaprtih, zavedno odbijajo nasilje, napade, pregovarjanje, podkupovanje in verno vstrajajoč pri svojem narodu pošiljajo svoje otroke v Matične šole. In so to stariši, kojim je vsak kosec kruha drag, je delavstvo ljudstvo češko, ki tam tvori prvo našo narodno stražo, ljudstvo, ki se živi od težkega dela, ki o patriotizmu ne govori mnogo, toda smatra ljubezen do naroda za sveto, življensko dolžnost, daje jasen izgled narodne kreposti tem, ki tako pogostoma ime naroda izrekajo zaman, zakrivaje s tem lastno samopašnost in oportunitizem. Čast tem junakom češkega dela in narodne dolžnosti, njih jasen vzgled naj vzbudi vse plahe, zaspane, neodločne. Ti stariši so prepričani, da njih otroci tudi v nemških krajih potrebujejo temeljite izobrazbe v materinem jeziku in da si zamorejo le na podlagi tega jezika prav in stalno osvojiti nemški jezik. In to je edino pravo in primerno stališče.

Drugi pa, in to pogostejši vzrok napolnjevanja nemških šol s češkimi otroci je nevednost in nerazumnost čeških starišev. Ta bedarija obstoji v dvojem: prvič v popolnoma goljufivi domišljiji, da se le v nemški šoli češki otrok popolnoma priučni nemščini, in drugič v krivi misli, da nemščina sama ob sebi zamore napraviti otroka srečnega, da kdor nemško razume, gotovo v življenju daleč pride.

Oba ta dva nazora sta nestvarna, nerazumna, bedasta. Otroci se dajejo v nemške šole, da se priučne nemščini. Taki stariši ne razumejo naloge šole sploh in zlasti ne ljudske šole. Treba je ponoviti in odločno povdariti: Ljudska šola ni šola za tuje jezike, ampak je izobraževalen zavod, v kojem se ima otroku nuditi temeljno splošno izobrazbo, ki bi razbistrila razum, oplemenila srce, okrepila voljo njegovo. V ljudski šoli se ima dete naučiti čitati, pisati, računati, tam se mu morajo vdolbsti načela pobožnosti in nravnosti, tam mora spoznati svet obklopujoč ga in zgodovino ljudstva, tam se mora kratko rečeno izobraževati v realijah za dostojno človeško življenje. Otrok, obsojen k obiskovanju nemške šole,

koje jezika ne zna, zaostaja povsod in ne more v nobenem predmetu napredovati.

Leta 1884. je izdala nemška učiteljica, ki je imela mnogo čeških otrok v svoji šoli, spis «Die Unterrichtssprache unserer Volksschule», v kojem nam je odkrila dejanski grozne pojave. Kako se je poučevalo v nemški šoli češke otroke v *erstvo*? Katehet ni znal češkega, otroci niso razumeli nemškega. Enostavno se je vzel na začetku ure katekizem in pol ure so otroci posamezno ali skupaj brez vsakega pojasnjevanja iz istega čitali.

To, kar se je na ta način s trudom prečitalo in česar otroci niso razumeli, morali so se doma naučiti na pamet približno tako kakor se ministranti uče svoje latinske govore, četudi iste ne razumejo. Koncem ure pa so se učili otroci na pamet v nemščini deset Božjih zapovedi.

Grozen pojav: vznešen predmet verskega pouka, v kojem ima otrok predvsem spoznati svojo človeško dostojnost, svoj vznešen izvor in krasen cilj, kjer se ima v njegovo nežno srce vtisniti ljubezen do Boga in bližnjega, kjer se mora njegova volja navajati h krepostnemu krščanskemu življenju — ta predmet postaja gola dušemorna dresura, kjer se otroci v potu obraza z notranjim odporom uče abecedovati nemške besede, kojih ne razumejo. In molitev v taki šoli! Ne, to ni povzdiga misli k Bogu, to je golo ščebetanje in papigovanje. Ravno tako je z ostalimi predmeti: otrok se ne nauči v taki šoli dobro čitati, ker ne razume tega, kar čita, ne more s tem spajati nikagega zmisla. Pouk v računstvu se ne opira na zalogo znanja, koje otroci od doma prinašajo, in postaje jezikovni pouk (otroci morajo vedno ponavljati n. pr. «das ist Stäbchen», «das sind zwei Stäbchen» in pod.) Vse učenje na pamet provzročuje pravo muko otrokovi duši. Jezik, nemščina je vse, obseg, stvar izginja popolnoma. Taka šola je mučilnica učitelju in učencem. Misli otrokove ne priklepa noben interes, ostaje na površini, teka, je raztrešena, površna.

To nas spominja na dobo, zgoraj omenjeno, na dobo, ko je bilo vso šolstvo latinsko in dijakom pod strogimi kaznimi prepovedano rabiti materin jezik. Kaj čudo, da je mogla v takih nenaravnih razmerah biti šiba edino veljavno učno sredstvo, in se učitelja ni drugače slikalo nego s šibo v roki.

V takih razmerah je naravno, da se otrok uči nemščine mehanično brez globokejšega razumevanja, brez nujnega slovničnega zaklada in da se iste ali sploh ne nauči ali pa da zamore le površno papigovati nemške fraze, katere naravno zopet jako hitro pozabi, ako nima doma v okolici prilike vaditi se v nemščini.

To je uspeh reven, neizrečeno žalosten: nemščine se otrok ne nauči, v ostalih predmetih pa strašno zaostane in se npravstveno skazi. Le otroci posebno nadarjeni, doma pridno vajeni k delu, premagajo obtežja, ki se

v nemški šoli polagajo na pot njih duševnemu napredku. In najžalostnejši pojav je, da se taki otroci večinoma odnarode, da, da postanejo odpadniki in mečejo sramoto na narod, iz kojega so prišli. V nežno dušo otrokovo vseja se tam zverinsko seme sovraštva do lastnega naroda. Prav je poudaril to poslanec Sokol z besedami: »Jezik nemški se prilepil, in njegov materin oleseni — nauči se malo nemško ščebetati in prestane narodno misliti in čutiti.«¹

Mnogo starišev, vide tako skazo, pošljejo otroke zopet v češko šolo. Včasih že prepozno. Ustrední Matice Školská je lansko leto vpeljala preiskovanje v duševnem in nrvstvenem stanju čeških otrok, ki so se iz nemških šol zopet sprejeli v Matične šole. Žalostne, jako žalostne stvari čitamo tam. V Prehorovu hodila sta, dokler ni bilo tam češke šole, dva brata iz rodbine, bivajoča na samotnem, kjer nista slišala besede nemške, v nemško šolo, starejši 6, mlajši 4 leta. Oba dečka napravila sta vtis idiotov. Poznala nista niti črke in njih govora je bil naporen. Zнала nista v resnici niti češki, niti nemški. Treba je bilo z njimi pričeti od začetka. V isti občini je med napadovalci stanovanja Matičnega učitelja tudi sin čeških starišev, ki je obiskoval le nemško šolo. Naučil se ni pa niti čitati, niti pisati. Upravitelj Matične šole v Pelechach piše o otrocih, prišlih iz nemške šole, tako-le: »Češki otroci niso prinesli iz nemške šole nikakega znanja in nrvstveno so otopeli. Nobeden od njih ni znal niti čitati, niti pisati, ker se latinice v nemški šoli niso učili. Nemški čitati in pisati znali so sicer nekateri otroci, toda niso razumeli tega, kar so čitali in kar so napisali; znali tudi niso pravilno češki, vpletaje nemške korene češke besede. Toda nemški sploh niso znali govoriti, četudi so nekateri izmed njih sedem let hodili v nemško šolo. Računati niso znali, niso se naučili tega v nemški šoli, kajti tam niso razumeli svojega učitelja. Iz tega uzroka tudi niso znali ničesar iz realij, kakor tudi niso ničesar znali iz naravoslovja, zgodovine, zlasti češke zgodovine. Kolikor manj so imeli znanja, potrebnega za splošno izobrazbo, toliko več so trpeli na nrvstvu. Bili so neubogljivi, trmastí, leni nepozorni.«²

Brez konca bi Vam mogel naštevati taka žalostna poročila o usodi češkega otroka v nemški šoli. Vsa poročila se v tej sodbi vjemajo. Zlasti človeka boli, ako vidi, kako grozno češki otroci iz nemških šol svoj materin jezik popačijo.

Češki stariši, ki pošiljajo svoje otroke v nemške šole, pa se niti dobro ne zavedajo, je-li nemščina njih otrokom dejanski potrebna in do kake mere. Iste zapelje le bedast predsodek, da, kdor

¹ Na shodu učiteljstva v Brnu l. 1883. (glej Posla z Budče, XIV, str. 663.)

² Vestnik Ustrední Matice Školské, XVIII, (1902), str. 211 i. n.

nemški razume, se že s tem poviša nad ostale in si zagotovi boljše življenje. Kaka usodna prevara. Vprašajmo se, kje in koliko je Čehu nemščine sploh treba?

Znanje tujega jezika razen materinega nima sploh cene samoobsebi, ampak le kot važno sredstvo, s kojim se zamore svoj delokrog razširiti. Znanje tujega jezika samoobsebi ne more biti cilj. Odvisno je predvsem od tega, česar se je človek razuntega naučil, kaj zna stvarnega, kako je razvil svoje zmožnosti, kake vednosti si je preskrbel za življenje, ali je plemenitega značaja, vstrajen v delu in marljiv v svojem opraviilu. Ves razvoj sedanjega človeštva smeruje k enojezičnosti celega naroda, brezbarven utrakvizem je danes že davno premagano stališče. Lasten materin jezik si je treba torej najpoprej popolnoma osvojiti. Znanje tujih jezikov je vsled brezštevilih, vedno naraščajočih mednarodnih stikov seveda potrebno in koristno, toda to znanje naj si vsak prisvoji v svoji mladosti po naravni in razumni poti tako, da mu bo to znanje trajno duševno imetje.

Ako je temu tako, je obenem jasno, da učenje tujega jezika sploh ne spada v ljudsko šolo, da bi se dalo pripustiti kvečjemu kot neobligaten predmet v 4. in 5. razredu ljudske šole v mešanih krajih. V čisto čeških krajih vpeljavati nemščino v ljudske šole je pa drag in nepotreben luksus. Priznavam v popolni meri, da je od tujih jezikov Čehu nemščina najvažnejši jezik, deloma ker imamo z Nemci vedne družabne stike, politične, gospodarske, obrtne, trgovske, deloma ker nam je nemška literatura vedno bogat izvor lastne izobrazbe. Ali ravno zato zpada učenje nemščine v višje šole. v meščansko šolo, v posebne šole (Fachschule) in zlasti tedaj v srednje šole. Tam naj se poučuje nemščina popolnoma in sistematično, tam naj bo obligatoren predmet, toda v ljudski šoli nima biti za njo mesta. Naj si predvsem vsakdo osvoji popolno znanje materinega jezika, kakor je zahteval Komensky, in šele potem na naravni in trdni podlagi se zamore učiti tujih jezikov in predvsem nemščine. Večina češke mladine, ki ostane med nami, našim kmetom, obrtnikom, trgovcem v čeških mestih, nižjim uradnikom, ni potreba nemščine. Komur se ta potreba pokaže, ta si jo osvoji ob ugodnem času na posebnih šolah, srednjih in zlasti v praktičnem življenju. Minile so dobe, ko se ie govorilo menjaje češčino in nemščino — in ravno zato se v češki okolici ne nauči nikdo popolnoma nemški; za to je treba bivanja v tujini, zato je treba stalnega stika z Nemci.

Dragi rojaki! Poskusil sem Vam razložiti postanek ljudske šole, pojasniti njeno važno nalogo v duhu Komenskega in Pestalozzija, povdariti njene temeljne znake, da naj bo to šola, kojoj mora vsakdo obiskovati, interkonfesionalna, brezplačna in glavno, da naj bo narodna.

Iz podanih izvajanj sledilo je naravno samoobsebi umevno načelo, da spada češko dete v češko šolo. Trpinčiti in mučiti češko dete v nemški šoli je duševno nasilje, surovost in barbarstvo. Vsak resničen človekoljub in dejanski prijatelj mladine mora srčno želeti, **da bi se slednjič postavno zagotovile šole narodnim manjšinam v mešanih krajih** in da bi se postavno uveljavilo edino pravo načelo, **da se sme otrok sprejeti le v tako ljudsko šolo, koje učni jezik je njegov materni jezik.**

Da bi se mi bilo posrečilo, dragi češki stariši, prepričati Vas o resnici tega načela, da bi se mi bilo posrečilo prispeti k temu, da bi razvada in zloraba pošiljati češke otroke v nemške šole izginila slednjič iz naše družbe, da bi se odstranil ta nered kot nezdrav črv na našem narodnem telesu, da bi se mi posrečilo, oživeti in ojačiti v Vas prepričanje, da imamo svete dolžnosti do svojega naroda in da hočemo iste izpolnjevati iz cele duše, z odkritosrčno in nepremagljivo voljo.

Da, ljubezen k narodu, patriotičnost v plemenitem pomenu besede, ki nima s sovraštvom narodnih fanatikov in chauvinov nič skupnega, naj razsvetli nas vse v našem životnem delu. To plemenito in činorodno ljubezen vcepljajmo v nežna srca češke mladine, da nam iz nje zasveti krasnejša bodočnost. Naše češtvo, kakor pravi lepo pesnik Machar, ne bodi nam razkošje in slast, ne bodi nam zlata pena in minljiv kinč, ampak bodi nam sveta dolžnost, vzvišena življenska naloga: svoje češtvo povzdignimo na princip napredka in na princip pravstvenega izpopolnjevanja in oplemenitve volje, v svojem češtvu storimo zopet v duhu krasne preteklosti češko-bratske poseben češki tip plemenite človečnosti, prave humanitete. Svoji češki šoli, svoji narodni šoli bodimo s celo dušo naklonjeni, v njej iščimo jamstvo krasnejše svoje bodočnosti, in izpolnijo se besede velikega našega svetnika in učitelja narodov Jana Amosa Komenskega: **Gospod se usmili svoje očetovščine in da, da po žalostnem opustošenju kot vrt raj zopet razcvetemo in da se, ko se poleže besen vihar, koji smo s svojimi grehi nase navalili, vrne zopet češkemu narodu vlada njegove stvari.»**

Somatologija v ljudski šoli.

(Dalje.)

Čiščenje krvi. Dihanje.

Nazorila. Kos svežih pljuč s sapnikom, katerega se še drži jabolko, da se vidi glasilka; kozarec z apneno vodo, ki se naredi, ako se ugašeno apno pomeša z vodo in pusti nekaj dni stati, da se voda očisti; očiščena

voda se varno odlije; prazna ozka steklenica «Präparatencylinder) in košček sveče na žici.

I. Katera živila raznaša kri po telesu? Čemu so toplotvorna živila? Kako se nareja iz njih toplota? Katere snovi še izgorevajo v telesu? (Odpadki obrabljenih kosti, mišic, živcev itd.) Vendar te neporabne snovi ne izgorevajo popolnoma, ampak se raztope in preidejo v kri. Kaj pa se nareja pri spajanju kisleca s temi snovmi in toplotvornimi živila? Kedaj se še nareja oglenčeva kislina? Gotovo je mnogoteri od vas sedel na paši pri ognju. Kam pa ste se presedli, ako je zapihal veter! Zakaj? Zadušiti nas je hotelo. Z dimom odhaja od ognja oglenčeva kislina, ki človeku sapo zapre, ako se mu zaleti v pljuča. Slišali ste tudi, da so se po zimi ljudje v sobi zadušili, ker so zatvornico pri peči prej zaprli, ko je ogenj pogasnil; zakaj? Iz tega vidite, da je oglenčeva kislina za nas hud strup. To pa ni samo takrat, ako jo v se potegnemo, ampak tudi takrat, ako je ne moremo spraviti iz krvi in na njeno mesto pa kisleca, kar se zgodi, če se ustavi dihanje, kakor pri utopljenju, obešanju itd. Pravimo, človek se je zadušil in ta smrt nastopi veliko prej, kakor pri pomanjkanju živeža. Česa je torej najbolj treba pri čiščenju krvi? (Vzprejemanje kisleca in oddajanje oglenčeve kisline.) Česa pa je treba k temu opravilu? (Treba je neke priprave, organa, ki oskrbuje izmenjo kisleca in oglenčeve kisline.) Kateri je ta organ? — Danes se bomo učili, kako se čisti kri v pljučih. Vsak del telesa pa je za svoje delo primerno ustvarjen; kaj bi torej radi vedeli?

1. Kako so pljuča ustvarjena?

2. Po kateri poti pride zrak v pljuča? Dihala.

3. Kako se vrši v pljučah izmenja kisleca in oglenčeve kisline? Dihanje.

4. Kako nastaja dihanje?

II. 1. Kako so pljuča ustvarjena.

Pogled na podobo. Pljuča vise v prsni duplini. (V trebušni votlini je želodec, jetra, čreva itd.; obe votlini ali duplini loči mišičasta koža ali prepona, ki je navzgor vzbočena.) Sestoje pa iz dveh delov (kril), desnega in levega. Vsak del ima podobo topega stožca, ki stoji na preponi; vrh pa sega čez prvo rebro. V sredini med obema kriloma je duplina, v kateri leži srce. Krili sta prevlečeni s pljučno mrenico, ki je deloma pritrjena na prsno mrenico.

Kakšno nalogo imajo pljuča? (Čistiti kri, t. j., privajati v kri kislec, odvajati pa oglenčevo kislino.) V pljučih se mora zrak s krvjo pomešati; zato so v pljučih zračne in krvne cevi. (Se pokaže na preparatu.)

Koliko vrst krvnih žil je v pljučih? Zračne cevi so pa v zvezi s sapnikom in se spoznajo po hrustančastih stenah. Te zračne ali sapnikove

cevi se v pljučih tako razraščajo kakor veje grma, ki raste iz ene korenine. Na koncu teh prav drobnih cevi pa se nahajajo zelo majhni mehurci, pljučni mehurci, katerih je toliko, da bi njih kožice pokrile kakih 200 m². Okolu teh mehurcev pa so navite, kakor nit na klopko, lasnice (laskovite žilice) pljučne privodnice, ki se odtod združujejo v pljučne odvodnice. Vse te cevi, kakor tudi pljučni živec, se pa razraščajo po gobasti, rudeče-rujavi snovi, ki tvori pljuča.

Stvarno vglabljanje. Zakaj je srce v sredi med pljučnima kriloma? Srce poganja slabo kri v pljuča. Da se to enakomerno in hitro izvršuje, mora biti pot kratka. Zakaj sta pljučni krili pritrjeni ob prsi? Da se vrši čiščenje krvi nepretrgoma, ne smejo se pljuča v prsni votlini premetavati. Zakaj so pljuča iz mehke, gobaste snovi? Morajo se raztezati in krčiti; biti morajo prožna.

2. Po kateri poti pride zrak v pljuča? — Dihala.

Zrak se poteza v pljuča skozi nos (tudi skozi usta). Kakšna pa je nosna duplina znotraj? S čim je prevlečena? Kaj izločuje ta sluznica? Kaj se po njej razrašča? Ta ureditev nosa je pri dihanju zelo važna. Vdihani zrak se vije med gubami nosne dupline in se segreva, kar je posebno po zimi zelovažno. Z zrakom pa vdihavamo tudi mnogo prahu, ki se prijema na mokro sluznico in ne more škodovati pljučam, z živcem pa takoj ovohamo, je-li zrak čist ali ne.

Iz nosa pride zrak v žrelo, odtod v sapnik in po njem v pljuča. Potipajte se za sapnik! Kakšen je? Trd pa je zato, ker je zložen iz hrustančastih polobročkov. Se pokaže preparat. Zakaj je neki sapnik trd, požiralnik pa vendar mehek? Zrak mora lahko prehajati v pljuča in iz njih, kar bi se ne moglo zgoditi, ako bi obleka ali kretnja glave mehek sapnik stiskala. Kaj pa čutite v gornjem delu sapnika? To je jabolko, napravljeno iz večjih kosov hrustanca. Kakor nos, tako je tudi žrelo in sapnik prevlečen znotraj s sluznico, ki izločuje mokrino. V jabelku pa se nabere sluznica v dve povprečni gubi, med katerima je ozka špranja, glasilka. Pri dihanju stojita gubi bolj narazen, pri govorjenju se stisneta in zrak, ki ga porivamo iz pljuč, ju stresa in to tresenje napravlja glasove — govorimo, pojemo. (Na sapniku mrtve živali se gubi in glasilka dobro vidijo.) Kaj pa bi se pri jedi lahko pripetilo, ker je požiralnik za sapnikom? Da se jed ne «zaleti», zato je sapnik pokrit s poklopcom, ki zapira odprtino med jedjo. Če pa med jedjo govorimo, se vendar lahko dogodi, da pade kak košček v sapnik. Takoj pa nas posili hud kašelj, ki izpodi nevarnega vsiljivca. V prsni se razcepí sapnik v dve veji, ki gresta v pljučni krili in se tam razrasteta v zelo tenke cevčice, ki imajo na koncih toliko mehurcev.

Sapnik z jabolkom in pljuča imenujemo dihala.

3. Kako se vrši v pljučih izmenja kisleca in oglenčeve kisline. — Dihanje.

Da se kri očisti, mora oddati oglenčevo kislino in sprejeti kislec. To se vrši v pljučnih mehurcih in žilicah, ki so okoli teh navite. Mehurci in žilice imajo tako tenko kožico, da prepušča zrak. Ako potegnemo zrak v Mehurce, tedaj vlečejo rudeča krvna telesa, ki se takrat pomičejo po krvnih žilicah okoli mehurcev, kislec nase, oglenčevo kislino pa s tem izrivajo v mehurce, odkoder jo izdahnemo. S tem pa, da je kri izgubila oglenčevo kislino, izgubila je tudi temno barvo in se ujasnila. Da res izdihavamo oglenčevo kislino, dokažemo lahko s sledečimi poskusi. 1. V kupico se vlije apnene vode in meša; voda se ne skali. 2. V ozko steklenico se spusti na žici goreča sveča; sveča čez nekaj časa ugasne. Zakaj? Vlij pa v to steklenico apnene vode in stresaj; voda dobi mlečnato barvo. 3. Nalij v prazno kupico apnene vode in pihaj v njo po cevi svojo sapo; voda se zmleči. Pri gorenju se nareja oglenčeva kislina, ki je skalila vodo; ker pa je tudi izdihan zrak skalil vodo, tedaj sigurno sklepamo, da je tudi v njem oglenčeva kislina. Ker pa te prej pri 1. poskusu nismo opazili v zraku, zato je morala priti iz pljuč. — Izmenjo kisleca in oglenčeve kisline v pljučih imenujemo dihanje.

Stvarno vglabljanje. Zakaj se razcepijo pljučne privodnice v tako gosto omrežje lasnic? Ko bi kri tekla le po eni debeli žili, bi se čistila le tista kri, ki se dotika žilnih sten; čiščenje bi bilo nepopolno. Zakaj se nahaja v pljučih tako ogromno število mehurcev? S tem se poveča površina kožic, skozi katere se vrši izmenja; čiščenje je popolnejše. Kaj opaziš, ako dihneš na mrzlo steklo? Orosi se. Kaj nam to dokazuje? Kakšen pomen ima za pljuča izdihavanje vodenih soparov? S tem ostanejo dihala vlažna, da zadržujejo prah in se ne vnamejo. Pa tudi kožice, ki prepuščajo zrak, so vsled tega vlažne; ako bi bile suhe, bi se izmenja ne mogla vršiti. S čim je odet nos, žrelo in sapnik? Taka sluznica odeva tudi vse sapnikove cevi po pljučih in izločuje mokrino. Ali pa se ne bi vsled te mokrine in praha cevi zamašile? Ne; sluznica je namreč polna dlačic kakor žamet. Te dlačice se pa vedno enakomerno pregibajo, kakor žito o vetru, in sicer ven iz pljuč proti ustom hitreje, kakor pa nazaj. S tem pa mečejo sluzo in prah na vzven in treba je le zakašljati, da izpljunemo nesnago. Ako se dihala vnamejo, tedaj se izločuje mnogo sluze, ki je izmetavamo kot hraklje.

4. Kako nastaja dihanje.

Kaj opaziš, ako vlečeš narazen posušen, zguban švinjski mehur? Zrak gre v njega. Kje se še to vidi? Pri harmoniki, pri kovaškem mehu. Takšna je s pljuči. Ta so pritrjena na prsno mrežo in ako se prsi raz-

tegnejo, raztegnejo z njimi tudi pljuča; kjer se v njih zrak razredči, zato pritisne zunanji zrak po sapniku v nja. Kako se pa prsi raztezajo? Položite roke ob straneh na rebra in globoko zadihajte! Kaj ste občutili? Rebra so se vzdignila. Res! Ko smo se učili o oprsju («Pop.» str. 106.), sem vam povedal, kako so rebra na hrbtenico in prsnico pritrjena; ponovi K! Sedaj pa položite roko na trebuh in rahlo dihajte! Kaj pa sedaj čutite? Trebuh se ven napne. Ali se tudi rebra premikajo? Ne. Zakaj se trebuh pri vdihanju ven napne? Kaj loči trebušno votlino od prsne? Kam je prepona vzbočena? Pri dihanju pa se prepona splošča, torej navzdol pomakne in in tako pritisne na trebuh, ki se napne naprej. Kaj pa se pri tem zgodi, ako se prepona splošča? Prsna duplina se razširi, z njo tudi pljuča in zrak pritisne vanje. Kaj se torej zgodi, ako se prsnica z rebri vzdigne, ali prepona splošča? Tedaj vdihnemo zrak. Kako ga pa izdahnemo? Pljuča se deloma sama stisnejo, drugo pa pripomore prepona, ki se zopet vzboči in pa rebra s prsnico, ki se zopet poležejo.

Kateri del pljuč se napolnjuje z zrakom, ako se samo prepona gor in dol premika? Kedaj pa dihamo samo s spodnjim delom pljuč? Pri sedenju, posebno takrat, če se naprej nagnemo. Kedaj pa dihamo z vsemi pljuči? Katero je bolj zdravo? Učili smo se se, da oslabe deli telesa, ako se primerno ne rabijo. Tako je tudi s pljuči. Ako se rahlo diha, se gornji konci pljuč nič ne pregibajo in sčasoma oslabe. Oslabelih pljuč se pa zelo rade primejo bolezni, posebno pa jetika. Zatorej večkrat na dan prav globlo dihajte, dekleta pa se naj varujejo pretrdnega povezavanja!

Stvarno vglabljanje. Ali se iztisne pri izdihu ves zrak iz pljuč? Ne, nekaj ga ostane vedno v njih. To pa zato, ker se vsled tega izmenja zrakovin tudi pri počasnem dihanju ne pretrga in ker se v pljučih zaostali topli zrak pomeša z novim, kar brani pljuča prehlajenja tudi v najhujši zimi. Ali je dihanje v naši moči? Da. Kako pa, da tudi po noči dihamo, ko naša volja spi? To opravljajo pljučni živci.

III. Čiščenje krvi z dihanjem.

1. Pljuča kot organ za čiščenje krvi?

- a) Kakšno opravilo izvršujejo pljuča?
- b) Kako šo pljuča ustvarjena?

2. Nos in sapnik.

- a) Katero opravilo ima ta nos in sapnik pri čiščenju krvi?
- b) Čemu je treba teh opravil?
- c) Kako moreta nos in sapnik to opravilo izvrševati?

3. Izmenja zrakovin v pljučih.

- a) Zakaj je potrebna?
- b) Kako je izmenja mogoča?
- c) Kaj se z njo doseže?

4. Kako nastane dihanje?

- a) Prsi kot meh; kako so za to ustvarjene?
- b) Kako delujejo?
- c) Čemu zaostaja zrak v pljučih?

IV. Kako pospešuje dihanje izmenjo snovi v telesu?

1. Kaj je izmenja snovi? Telo živi. Da se pa ohrani pri življenju, mora samo nekatera potrebna dela izvrševati. Najvažnejše izmed teh je sprejemanje živeža, preživljanje. To pa obstoji v tem, da se povžita živila tako izpremene, da telesu koristijo, da se s pomočjo krvi dovajajo vsem delom telesa in da pobere kri obrabljene snovi, ki se odstranijo iz telesa. Vsa ta opravila se vrše s prebavljanjem, s kroženjem krvi in z dihanjem; to troje je izmenja snovi. Pod imenom izmenja snovi razumemo torej troje opravil, ki služijo preživljanju in sicer tvorjenje, kroženje in čiščenje krvi.

2. Zakaj lahko imenujemo preživljanje izmenjo snovi? Pri vseh treh navedenih opravilih, ki služijo telesu, da se živi, izmenjava se snov. V prebavilih se jedila popolnoma preobrazijo in tako izpremene, da porabni deli lahko preidejo v kri, neporabno se pa odstrani. — Kri raznaša potem izpremenjena živila po celem telesu ter jih oddaja v lasnicah kostem, mišicam, živcem. Toplotvorna živila se na tej poti spajajo s kislecem, ki je v krvi in s tem se proizvaja toplota in moč. Pri tem spajanju se tvori ogljenčeva kislina. Porabljene snovi se morajo zopet nadomestiti, ogljenčeva kislina pa odstraniti. Oboje oskrbuje krvni obtok, pri katerem se oddajajo v lasnicah redilne snovi, obrabljene pa pobirajo. Z dihanjem pa se odpravi večina obrabljenih snovi (v podobi ogljenčeve kisline) iz telesa in se dovaja nov kislec. Pri preživljanju se torej vedno izmenjavajo krvotvorna in toplotvorna živila ter obrabljene snovi in to je izmenja snovi.

3. Kakšno opravilo ima pri tej izmeni dihanje? Pomen dihanja je dvojen. Najprej skončava dihanje izmenjo snovi s tem, da privaja kislec, ki povzročuje izgorevanje obrabljenih snovi in proizvaja s tem toploto in moč. V drugo se pa z dihanjem izločujejo iz telesa pri gorenju nastale snovi kakor ogljenčeva kislina, ki bi zastrupila telo in povzročila smrt, ako bi dihanje prestalo.

4. Kako so dihala za to svojo opravilo primerno ustvarjena? Dihala lahko ločimo v tri dele, ki vsak opravlja svoje delo. (Zakon o razdelbi opravil.) Ti deli so prsi, cevi, po katerih gre zrak in pljuča. Prsi delujejo kot meh in urejajo dihanje. Po sapnih ceveh gre zrak brez ovir, se tam segreva in snaži prahu. Pljuča pa oskrbujejo izmenjo zrakovin in čistijo s tem kri. Da je ta izmenja kolikor mogoče popolna, zato imajo pljuča ogromno število mehurčkov in zelo tenke krvne žilice, da se poveča površina izmenjajočih kožic. Zoper izsušenje in vnetje se varujejo z izločevanjem vodenih soparov.

(Dalje prihodnjič.)

Spomini na potovanje v Norimberk.

Pišeta: Fr. Kocbek in M. J. Nerat.

(Dalje.)

Čeprav sva bila od ranega jutra do poznega večera na nogah, vendar si nisva mogla ogledati vseh zanimivosti v Monakovem. Opustiti sva morala torej tudi ogledanje velikanskega angleškega parka, v katerem se nahajata med drugim kitajski stolp in monopteros, ravno tako kraljevi letovišni grad Nymphenburg z velikim parkom, ki se sploh imenuje bavarski Versailles.

Čas je bliskovito potekal in morala sva — hočeš — nočeš — ločiti se od prezanimivega mesta, da dospeva o pravem času do našega cilja.

Vlak vozi po razsežni ravnini, v kateri raste med drugim tudi hmelj. Iz ravnine se vzdiguje nizko gričevje — «bavarski jura», ki je precej podoben kraškemu svetu. Vozila sva se mimo mnogih krajev, od katerih sva si še zapomnila Pappenheim in Sohlenstein; v prvem bivajo znameniti «Pappenheimeri», v drugem pa se dobe svetovno znane plošče za litografe.

Po 4 $\frac{1}{2}$ urni vožnji z brzovlakom dospela sva srečno v Norimberk, kjer so se že zbirali kongresisti «aus allen Herrenländern» ter sva že našla prijatelje in znance iz zelene Štajerske.

Norimberk (Nürnberg) je starodavno mesto, ki je do današnjih dni ohranilo svoje starinsko lice kot nekdanja trdnjava. Dandanes še vidiš trdno obzidje s stolpi, bastajami, raznimi vrati (Frauen-, Spittler-, Neuein Lauffertor) z ogromnimi okroglimi, od Petra Unger v l. 1555. do 1564. zgrajenimi stolpi ter globok jarek okrog zidovja, ki se razteza 5148 m

daleč. Že pred stoletji se je Norimberk imenoval «des deutschen Reiches Schmuckkästlein»; sedaj šteje okroglo 230.000 prebivalcev, večinoma protestantovske vere, a tudi židov je dovolj, imajočih svojo sinagogo.

Skozi mesto teče lena reka Pegnitz, deleča mesto v Lorencijevo in Sebaldovo stran, ki ste vezani z mnogimi zgodovinsko zanimivimi mosti in brvmi.

Norimberk ima znamenito zgodovino, od katere naj omenimo le nekaj črtic. Prvič se imenuje l. 1050. (kot Nourenberc) v listini cesarja Henrika III., potem se večkrat imenuje kot cesarjev grad, okrog katerega je sčasoma mesto naraslo, največ radi dobljenih privilegij, radi večkratnega bivanja cesarja v gradu, kakor tudi je slovelo kot božja pot k relikvijam sv. Sebalda. Cesarji iz rodu Staufov so tu sem često sklicali dvorne in državne zборе. Za časa «interregna» je bil Norimberk prosto državno mesto. Pozneje so razni cesarji podpirali mesto, v katerem je poleg trgovine cvetelo rokodelstvo in obrt. Že na obratu 13. v 14. vek so Norimberžani trgovali na Nizozemsko in v slovanske dežele ter so bili premožni, imajoči tudi ljubezen do umetnosti. Po volitvi Karola IV. cesarjem 1348. so se spuntali rokodelci in pregnali svetovalstvo patricijev, ki je leto pozneje dobilo zopet vso oblast v roke ter jo ohranilo do izgube svobode. Norimberk se je udeležil velike meščanske vojske 1387—1391 in 1449—1451 proti markgrofu Albrehtu Achilles, ki je bil pri Pillenreuthu premagan. Meščani so se imeli tudi mnogo bojevati s raznimi vitezi plenitelji, od katerih imenujemo samo Ekkeleina iz Gailingen (ime Epplein ni zgodovinsko). V peterooglatem stolpu na gradu se kaže celica, v kateri je bil baje leto dni zaprt. Potem je ušel iz jetnice, na dvorišču je dobil konja ter žnjim skočil v globok jarek trdnjave, od koder je zdravo pete odnesel. Na obzidju kažejo odtiske konjskega kopita. Radi Ekkeleina je nastala nemška prislovica:

«Die Nürnberger hängen keinen,
Sie hätten ihn denn zuvor.»

Kakor že rečeno, so nemški cesarji kaj radi stanovali v Norimberku. Cesar Karol IV. je tu izdal slovečo zlato bulo (1356), kralj Sigismund je l. 1424. izročil mestu državne svetinje in insignije v varstvo. Kazali so je vsako leto o veliki noči na glavnem trgu zbranemu ljudstvu.

Najsijajnejša doba za Norimberk je bila koncem 15. in začetkom 16. veka. Trgovci, večinoma patricerji, so dobivali zaklade iz orijenta v Benetkah in drugih krajih Italije in je pošiljati na sever. Umetnosti in obrt so bile na visoki stopnji, a tudi znanost se je negovala. Prvi tisek je izišel 1470 pri J. Sensenschmidu. Sloveči matematik J. Regiomontan se je radi izbornih instrumentov preselil sem. Njegov učenec kosmograf in mornar,

Martin Behaim, je napravil na svojih potovanjih odkritja in je l. 1492. izdelal prvo zemeljsko oblo. Johannes Schöner je bil astronom. Pesnik «Feuerdanka», Melchior Pfingst (1481—1535) je bil Norimberčan. V drugi polovici 15. veka je slovel «Meistergesang», ki je imel v Hans Sachs (Schuhmacher und Poet dazu) svojega plodovitega zastopnika. Iz norimberške slikarske šole so izšli Michel Wolgemut in njegov učenec Albrecht Dürer (1471—1528), nekaj časa prvi nemški slikar in ponos Norimberka, kasneje Hans Schäußlein, H. pl. Kulmbach, Georg Penz, brata Hans Sebald in Bartel Beham. V plastični umetnosti so se odlikovali kipar Adam Krafft († 1509), rezbar Veit Stoss († 1533) in livar Peter Fischer s svojima sinovoma, razen tega še mnogo drugih obrtnikov-umetnikov. Pisar in računar Johann Georg Neudörfer (1497—1563) je ustanovnik moderne pisave. Peter Henlein (ali Helle, † 1542) je izumil žepne ure, ki so bile okroglaste in so se imenovale «Nürnberger Eier».

V začetku 16. veka so se Norimberžani radovoljno oprijeli cerkvene reformacije, zaprli samostane, dočim so s starimi cerkvenimi običaji ravnali prizanesljivo, da so si s previdno politiko ohranili cesarja kot prijatelja. V Altdorfu si je Norimberk ustanovil vseučilišče.

Zelo mnogo je mesto trpelo v tridesetletni vojni. Leta 1632. je tu stanoval švedski kralj Gustav Adolf. Več tednov ste si stali sovražni vojski — Wallenstein in Švedi — nasproti. Gustav Adolf je končno napadel cesarske blizu Fürtha, a je bil odbit, na kar sta obe vojni odšli drugam.

Norimberk je kasneje začel propadati. Gmotne razmere mesta so postajale vsled poznejših vojsk vedno žalostnejše, tako da je bila prava rešitev, ko je mesto l. 1806. izgubilo svojo svobodo in se priklopilo bavarskemu kraljestvu. Zdaj je pričelo vnovič napredovati in l. 1835. se je zgradila iz Norimberka v Fürth prva nemška železnica — Ludwigsbahn, kar priča lep železniški spomenik na Plärreru. Ta železnica je še dandanes v vsej Nemčiji edina na zasebni akcijski podlagi. L. 1843. se je otvoril «Donau-Mainkanal», z imenom Ludwigskanal, ki ima v Norimberku svoje пристanišče. — Tudi umetnost se je začela marljivo gojiti.

Dandanes je Norimberk prvo tovarniško in trgovsko mesto južne Nemčije. Nebrojne tovarne v mestu in okolici izdelujejo raznovrstno blago, med katerim zlasti slove galanterijski izdelki («Nürnberger Galanterie und Spielwaren») ter svinčniki tvrdke A. W. Faber. Norimberk je tudi važno mesto za trgovino s hmeljem.

Da-si sva več dni bivala v Norimberku, sva si vendar zamogla ogledati le najznamenitejše stvari, ker je radi kongresa za drugo nedostajalo prostega časa.

Od cerkva so najznamenitejše: Lorenzkirche, Frauen- oder Marienkirche in Sebalduskirche.

Lorenzkirche je krasna cerkev z 2 stolpoma (77 m, od severnega krasen razgled), dolga 94 m, široka 31 m. Krasni glavni portal je 12'26 m, visok in obkrožen z mnogimi figurami: Adam in Eva, preroki, svetniki, apostoli in reliefi, predstavljajoči Jezusovo življenje. Nad portalom je znamenito okroglo okno («roža»), ki ima v premeru 9'34 m in raznobojne šipe. Notranjost cerkve je presenetljiva, ima prirodno barvo kamena; veličastven obok nosi 26 stebrov. V bližini glavnega oltarja se nahaja umetniško delo «Sakramentshäuschen»), katero je izgotovil kipar Adam Krafft v l. 1493.—1496. Raz stropa prosto viseči «Englischer Gruss» je glavno delo rezbarja Vidta Stoss. V cerkvi se še nahaja mnogo umetnin, katerih pa radi skopega prostora ne bodeva opisovala. Krasna dela so okna, katerih vsako ima svoje ime, z raznobarvanimi umetniško izdelanimi šipami, ki zlasti krasno žaré pri zvečerni svetlobi.

V bližini cerkve se nahaja «der Tugendbrunnen», vlit l. 1589. od Benedikta Wurzelbauer. Na bogato okrašeni okrogli sohi stoji na vrhu pravičnost, poleg nje in pod njo pa razne druge figure.

Na glavnem trgu stoji Frauenkirche, v kateri imajo od l. 1816. katoliki svojo službo božjo. Ta cerkev se radi fasade in ličnega stranskega pročelja prišteva k najlepšim cerkvenim stavbenskimi spomenikom Norimberka. V letih 1878.—81. je bila po Avgustu pl. Essenwein vzorno prenovljena. Sloveče je umetno delo urarstva, tako imenovano «Männleinlaufen», katero je izvršil Juri Heuss l. 1509. Točno opoldne se prikažejo herold in 7 «kurfürstov», ki se sučejo okrog cesarja, ki sedi v sredi in jim z žezlom miglja. V cerkvi so še znamenitosti: grobni spomenik, slike in rezbarije. Kakor v protestantovskih cerkvah tako moraš tudi tukaj dati cerkovniku napitek, ker so vse cerkve zaprte.

Blizu stoji krasni vodnjak «der Schöne Brunnen», ki je bil l. 1385.—1396. postavljen in že večkrat prenovljen. Krasen gotiški stolpič, 19'5 m visok je mnogokrat predolben, imajo pod baldahini kipe 7 «kurfürstov», treh krščanskih junakov: Gottfried iz Bouillona, Klodvik in Karol Veliki, treh judovskih: Juda Makabejec, Jozva in David, in treh paganskih: Julij Cezar, Aleksander in Hektor; višje so kipi Mojzesa in prerokov. Spodaj se na osmih krajih izteka voda iz sedečih psov, levov in zmajev.

Sebalduskirche je 84 m dolga in 28 m široka ter kaže pomešan stavbenki slog od 12. do 15. veka z mnogimi arhitektoničnimi in umetniškimi znamenitostmi. Nad srednjim oknom Petrove kapele se nahaja razpelo, katero je rodbina Stark l. 1482. darovala in je najstarejši norimberški livni izdelek. Po pravljici je iz zlata ali srebra ter je bilo počrnjeno, da bi ga grabežljivi vojaki ne bili odnesli. Zato so Norimberžani dobili zasmehovalni priimek «Herrgottschwärzer». Cerkev ima v notranjosti mnogo dragocenih umetnin. V Löffelholzovi kapeli se nahaja 32 centov težka bronasta krstna posoda, kjer je bil kralj Vencelj dne 11. aprila 1361.

krščen. Proti oltarju vise na levi strani na steni tri stare oljnate slike na zlatem dnu. Razne slike, kipi in oltarji s krili so dragoceni spomeniki domačih umetnikov. Največji kras cerkve pa je svetovno znani krasni grobni spomenik sv. Sebalda iz bronā («Triumph der deutschen Kunst»). Umetnino je pričel Peter Vischer l. 1508. kakor pravi napis: «mit seinen (5) sunnen und ward folbraht in Jahr 1519 und ist allein Gott dem Allmechtigen zu lob und Sanct Sebold dem Himmelfursten zu Eren mit hilff frummerleut und dem almussen bezalt». Polži in delfini nosijo na plošči spodnjo zgradbo, ki je okrašena z reliefi iz legende sv. Sebolda. Sarkofag svetnikov iz l. 1397. je obdan od 4'38 m visokega in na 8 stebrih slonečenegā baldahina, ki je z zlato in srebrno pločevino prevlečen, streha pa sestoji iz trodelnih kupolnih in piramidnih izdelkov. Ob vznožju stebra so mitologične figure (Nimrod, Simson, Persej in Herkul), čednosti (moč, zmernost, ljubezen in pravičnost) in igrajoči se otroci. Na stebre se naslanja 12 apostolov klasične in neprekosljive lepote, a tudi drugod ob straneh in na vrhu (Kristus kot otrok z zemeljsko kroglo) je vse polno krasnih umetnin plastike. Vse delo je visoko 4'38 m, dolgo 2'5 m, široko 1'36 m, je težko 220 centov in 14 funtov in je veljalo 4402 goldinarja v zlatu 6 funtov 16 pfenigov.

Predaleč bi zašli, ako bi hoteli navesti vse druge umetnine. Sebaldovo župnišče je po pravljici l. 1361. pogorelo, ker je pri nepredvidnem gretju vode za krst kralja Vencla nastal ogenj.

Nasproti Sebaldovi cerkvi je Morizkapelle iz l. 1313. Na zunanji strani ima zanimive umetniške skulpture, med temi izdelek iz terrakotte, predstavljajoč Boga očeta gledajočega iz oblakov.

Na severni strani je imenovani kapelici prizidana prastara beznica «Bratwurstglöcklein», kjer sta že H. Sachs in A. Dürer jedla klobasice. Dve majhni in nizkisobici, kjer ima v vsaki do največ 10 oseb prostora, ste starinsko opravljeni, imajoči stare vrče, kupice itd. V mali kuhinji pečejo prst debele in dolge klobasice ob odprtem ognjišču. 4 klobasice s kislim zeljem in $\frac{1}{2}$ l. piva stane pol marke. Zunaj na steni visi zvonec, s katerim so zvonili, kadar so bile klobasice pečene, da so je šli Norimberžani povžit. To zanimivo beznico si pride vsak tujec ogledat in še mora čakati, da dobi prostora. Med visokimi posetniki je zabilježena tudi rumunska kraljica Carmen Sylva. V Monakovem so posneli «Bratwurstglöcklein», ki pa si ne more pridobiti one veljave kakor v Norimberku.

V bližini se nahaja rotovž, kjer je največja znamenitost velika dvorana (40 m dolga, 11'5 m široka in za 2 nadstropji visoka) s krasnimi slikami, kipi, slikami na steklo, svečniki itd. Tu se je izvršil marsikateri zgodovinski dogodek. V raznih sobanah je mestna galerija krasnih slik. In malega dvorišča peljejo stopnice v nekdanji «Lochgefängnis», podzemeljske «Prisannen», ki se nahajajo pod celim rotovžem. Tu je tudi mu-

čilnica («Folterkammer»). Od teh jetnic vodijo podzemeljski hodniki v grad in na prosto, a so zdaj že deloma pokvarjeni. Mnogo kongreslerjev je hodilo po njih, a nekaterim se je v temi slabo godilo, zlasti korpulentnim osebam, ki so po nekod komaj prerili svoje omašne trebuhe naprej.

Na grad (Burg) pelje cesta po kratkem obzidanem klancu, kjer se je nekdanj nahajal stari Burggrafenburg, ki je pa bil 1320. razdejan ter razvaline mestu prodane. Ostanek tega je še Walpurgiskapelle. Na desno gredoč prideš na zunanjo «Landfreiung», od koder je lep razgled na severno predmestje in okrog ležečo pokrajino («Knoblauchsland»). V peteroglatem stolpu je zbirka raznih mučilnih priprav umrlega antikvara Gendera. Tu se tudi nahaja «železna devica» («eiserne Jungfrau»), strašno mučilo, kakoršnega si zamore izmisliti le bestija v človeški postavi. Razen celice Ekkeleina še kažejo vrh stolpa razne starine, med njimi tudi 5 m dolg »lijak« (Nürnberger Trichter), s katerim so baje oznanjevali požar. Neki hudomušnež je vprašal nalašč mentora v podobi nežne gospice, ako nima še norimberški lijak drugega pomena, na kar je dobil primeren odgovor, da je tako velik, da vsakemu pristaja. Sploh se mora reči, da Norimberžani nikakor niso uježeni, če se omeni njihov sloveč lijak, ki izvira od znane knjižice. Zato prodajajo raznovrstne razglednice z lijakom, kakor tudi male iz pločevine in srebra. Kongresisti so jih tudi mnogo pokupili in razposlali svojim znancem, ki so brez malo izjem smatrali ta spomin za nedolžno šalo, saj ti lijaki niso bili namenjeni za domačo porabo.

Desno prideš v visok, vitek in okrogel «Vestnerturm», od koder je razsežen razgled. V bližini je mala hišica z globokim studencem («tiefer Brunnen»), ki je 90 m globok. Skoraj ves je iz skale izdolben, nekaj nad površino vode pa pelje podzemeljski hodnik v mesto. Vodnjak so delali jetniki celih 30 let.

(Konec prihodnjič.)

Književno poročilo.

Kosi Anton, Zabavna knjižnica za slovensko mladino. XII. zvezek. V Ljubljani, 1904. V zalogi izdajateljevi. Natisnila Katoliška Tiskarna. Cena 30 h (15 kr.). 47 str. 8°.

Dvanajsti zvezek svoje «Zabavne knjižice» je spravil g. Kosi med svet, pa ne ječe in zdihovaje, marveč s podjetnostjo svežega življenja, ki se ne boji truda, ki dela in zmaguje. Na platnicah nam javi, da so mu pošli že vsi prejšnji zvezki do 9., 10. in 11. in da priredi njih drugo izdajo v trojnatih zvezkih, ako se oglasi vsaj 200 naročnikov. Slovenski mladinski spisi v drugi izdaji, to bi bilo kaj posebnega in vendar — nič posebnega pri izdajah, ki nudijo «daljše pesniške in prozaične sestavke, kakor narodne pravljice, pripovedke, basni, legende, pregovore, razne gospodarske in druge nasvete, kratkočasnice itd., torej gradivo, ki ne zanima samo otrok, marveč je tudi za odraslo preprosto ljudstvo koristno in izpodbudno berivo.» Ta-le točka je zelo važna; preprost človek sodi vse osobito s stališča koristi, hoče «utile dulci», vsakdo, tudi izobraženec pa rajši v hišo spravi knjigo, ki ne zanima samo otrok, ampak tudi njega samega. Sploh pa je neoporečena činjenica, da otrok ne zanimajo samo priče iz otroškega življenja, da čitajo morebiti še rajši o dejanju in nehanju odraslih, svojih idealov: deca niso samo realisti, vedno so tudi idealisti, ki se že rano ozirajo po smotrih poznejših let, po svojih idealih, ki naj jim pomagajo v nebo.

Seveda bi sedaj kdo lahko s takimi razlogi počel opravičevati (ne tistega realizma, ki deci opisuje vse priprave njih vsakdanjih potreb, pač pa) moderne pesmice po mladinskih listih, češ, te so pa za odrasle, a le za odrasle in še ti jedva zmagujejo dolgovezno nejasno liriko, ki mnogo govori, pa nič ne pove. Kdaj pa odrasel človek čita več lirskih pesmi po vrsti, razen če hoče pisati kritike? Le ena ali druga se prilega vsakokratnim njegovim čuvstvom, druge ne. Lirske pesmi so za šolo, če jih zna primerno potolmačiti učitelj, ne pa otrokom za domače branje.

V pričujočem zvezku Kosijeve «Zabavne knjižnice» sta le dve pesmici, a te dve (obe Černejevi) zlata vredni; čestitamo!

Moderna, kot čudaka modernasta «stric Jernej» in pa «gospod Serafin».

Morala ni nikjer naravnost izražena. Lepo jedro povesti o stricu Jerneju se bode težko pogodilo, v «Nezadovoljnem oslu» je preučeno povedana: najsi jo govori učenec ali učitelj, drugi učenci je ne bodo razumeli; sicer pa je ravno pri zadnji povesti zanimiva metoda, po kateri je podana morala; iz enakega vzroka je omeniti tudi povest »Živali — naše učiteljice«. O vsebini morale same bi se dalo debatovati pri Tolstega pripovedki «Dva brata in zlato»; povest sloni na nerealni podlagi, da brata «nista delala zase, ampak za uboge ljudi»; verjamemo le Afamaziju, ki je delil zlato radi ljudi in s tem radi Boga, da namreč «v zlato ni greha, greh je v človeku», in smo uverjeni, da zlata, ki si ga človek pribori z delom, ni prinesel hudič, če se mu le mi potem sami ne zapišemo.

Drugi del poučne črtice o užigalicah je preučen.

Povdarjam, da je ena povest izvirna ruska, ena poljska.

Pod naslovom povesti «Še nekaj boljšega» je pripomba: «Vesela dogodbica iz življenja nekega cesarja» (povest govori o cesarju Jožefu II.). Nekega cesarja? Ni mogoče, ko pa je brž na to imenovan Jožef III! Kdo je zakrivil besedo «nekega» in kako naj bi se reklo drugače? Ne vem kako, dokler nam omejeno puristorstvo brani besedo «eden»! Samo: «iz življenja cesarja», to ne gre, «nekega» je nemogoče, kako torej? Tistemu, ki hoče slovenski reči «aus dem Leben eines Kaisers» je beseda «eden» edini pomoček pa naj se puristu tudi krči ozkosrčno doktrinarni razum, jezikovni čut mu itak pripušča besedo «eden». Srbohrvati imajo stokrat «eden», kjer nas Slovence mori strah pred sličnostjo z nemščino!

G. Kosi ni kriv besede «neki», krivi so je tisti, ki vidijo strahove, kjer jih ni, in strašijo z njimi druge.

Priporočati mi Kosijevega podjetja ni treba posebe; priporočeno je že s tem, da tako dobro uspeva. A to je naglasiti, da se g. Kosi ne boji lastnega založništva; razpošiljanje knjig je neprijetno, a v delu je moč in življenje.

Dr. Fran Ilešič.

Ljudska pesmarica za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma. Priredil Fr. Sal. Spindler. Cena: 60 h v mehki vezavi, 1 K v platnu. Založilo «Kat. tisk. društvo v Ljubljani.»

S to knjižico ustregel je gospod izdajatelj gotovo želji vseh onih gospodov tovarišev, ki vodijo petje pri šolskih mašah. V zbirko, ki ima namen oživljati ljudskocerkveno petje, vzprejel je lepo število najboljših pesmi, in med temi mnogo takih, ki so namenjene tudi mladini. Napevi so skoraj brez izjeme muzikalne vrednosti, nekatere bi lahko celo nazivali kot bisere cerkvenih skladb (št. 27, 64). Največja zasluga gospoda izdajatelja pa je ta, da je v izberbi pesmi z veliko srečo pogodil srednjo pot: napevi odgovarjajo cerkvenemu kakor tudi narodnemu duhu. In baš ta moment se je pri vseh dosedanjih sličnih zbirkah, namenjenih ljudski šoli, pogrešal; dobro je tudi, da so se v knjigo sprejeli nekateri koralni napevi in odpevi.

H koncu le nekaj teoretičnih opazk! Dvoglasni stavek je vseskozi lahek in odgovarja teoretičnim zahtevam; želeti je le, da bi se v istini tudi tako proizvajal. V št. 61. in 74. je nakopičenih preveč terc. Spreminjava v harmonizaciji pri ponavljanju sprednjega stavka v št. 64. je zelo odobriti; škoda, da se to tudi ni zgodilo n. pr. pri št. 5. in 61. Sklep je popoln, če prinaša alt temeljni ton (kakor pri šte. 42.); vselej se to seveda ne da izvesti in končuje se tudi s sekstakordom. Vendar bi se to lahko bilo zgodilo n. pr. pri št. 11. in 26.

Knjiga je vredna najtoplejega priporočila, in želeti je le, da si jo vsi tovariši-orgljavci omislijo in jo uporabljajo pri šolskih mašah. Posebna izdaja za organiste izide v kratkem času.

H. D.

Razgled.

Pedagoški paberki.

Čistost v šoli. Norveška vlada je izdala tole naredbo z ozirom na negovanje čistosti v šolah: 1. Prepovedano je, pljuvati na šolska tla ali po hodnikih. 2. Pljuvalniki po šolskih sobah morajo biti vselej napolnjeni z vodo, ali pa s peskom, pilovino ali smrečjim igličjem. Njih vsebina se vsak dan zažiga in pljuvalniki se izmijejo. 3. Učitelji in učenci pri kašljanju zastrejo usta z robcem. Kako je treba postopati proti jetičnim otrokom, določi vselej zdravstvena komisija tistega mesta. 4. Po vsakem učnem obdobju se zračijo hodniki in šolske sobe najmanj 5 minut, po končanem pouku najmanj 15 minut; najboljše se to godi po prepihu, če dovoljuje to vreme. Ako se šola ogreva s toplim vzduhom ali če ima primerno ventilacijo, more zdravstvena komisija dovoliti omejitev zračenja s prepihom. 5. Ventilacijski rovi, privodni kakor odvodni, se morajo čistiti vsaj enkrat na leto. Razen tega se morajo večkrat pregledati in odstraniti se morajo iz njih telesa, ki preprečajo ventilacijo. 6. Pod šolskih sob se obriše vsakdan z mokrimi cunjami ali kartačami. Najmanj enkrat na teden se čisti pod in hodniki šolskih prostorov, pa tudi inventar z vodo in milom, ali pa s sodo, najmanj enkrat na leto, jeseni tudi pred začetkom pouka, je umiti tudi strop in stene šolskih sob. Obeljeni stropi, katerih ni mogoče umivati, se morajo vnovič pobeliti. Razpoke v podu, kjer bi se mogel ohraniti prah, se imajo zatlačiti ali drugače odstraniti. Kjer je le mogoče, se ima pod pobarvati ali s firnežem pomazati. Pred vhom morajo biti povsod priprave za snaženje čevljev. 7. Predmeti, ki so se rabili pri snaženju, se morajo po vsaki uporabi dobro umiti. 8. Šolske sobe se ne smejo oddajati društvom za shode. Če se pa to le zgodi, se mora soba po shodu natanko osnažiti. 9. Zahode je treba imeti vselej čiste. Kjer so greznice pri šolah, se mora paziti, da ne postanejo prepolne. Vselej je treba nasipati v zahode peska, pilovine ali drugih snovi, da se ne razvije slab duh. 10. Kdo naj vse to nadzoruje, to določa šolska oblast. 11. Ako zdravstvena komisija spozna, da škoduje ta ali ona soba vsled prenapolnjenja, vlage, nečistosti, nedostatne svetlobe ali zračenja zdravju otrok, more zahtevati od šolskih oblasti, da naj leti poskrbijo, kako bi se dalo vse popraviti; končno more tudi prepovedati vporabo te sobe tako dolgo, dokler se ne odstranijo nedostatki. 12. Eksemplar te naredbe se ima razobesiti v vsaki šoli.

Laž otrok. V berlinskem »Društvu za otroško psihologijo« je razpravljal znani nemški pedadog, prof. dr. Kemsies, o »otroških lažeh in lažnivih otrokih«. Otroška laž se posebno prikazuje v rodbinah, ki imajo mnogo članov; v šolah se prikazuje v vseh oblikah in na vseh stopnjah. Dušeslovna analiza je ločila nepravo laž od prave laži. Slepjenje samega sebe je vzrok velikemu delu nepravih laži, kakor to dokazuje Stern v psihologiji odgovorov. Različno ustvarjeno oko, sluh in spomin pripomorejo, da so naši odgovori nepravilni. Pri otrokih je treba pomisliti še na veliko dovzetnost za sugestijo. Vprašanja z več ali manj sugestivnim učinkom povzročujejo veliko množino napačnih odgovorov. Tudi fantazija odjemlje stvarjem prave znakovne in jih pripisuje drugim. Halucinacije in prikazni so tudi v mnogih slučajih pričine takšnih laži, pri katerih se otrok samega sebe vara. Drugi načini nepravih laži so lahkomišelnost, pretiravanje, hvaljenje, zamolčevanje resnice, laskanje in tudi laž v sili. Nasprotje teh laži so prave laži s katerimi se otrok pregreši zoper avtoriteto in povelje. Tu se morajo ločiti altonistična

laž, laž vsled strahu, laž vsled pristranskih sodov (prijatelju se pove resnica, neprijatelju se mora lagati), laž vsled trdovratnosti, in končno najnevarnejša: laž vsled nečistih prčin v prejetje kateresibodi koristi ali pa iz maščevalnosti. O »lažnivih«
otrokih se more govoriti, če postanejo te laži nekako nagnenje, zabava, navada. V najnežnejši starosti, kjer je sploh jedva razvit čut resnice, se najdejo lažnivi otroci. Naloga pedagoga, rešiti otroke lažnivosti, temelji na uporabi splošnih pedagoških principov. Otroci so uporni; vedno se bojuje z roditelji, avtoriteto in poveljem. Seveda zmaga v mnogih slučajih instiktivna poslušnost, a ravno tukaj naj začenja vzgoja. Mnogo slučajev pa je, v katerih popolnoma opešajo temelji pedagogije, kadar se laž zakriva vedno z novo lažjo, če se laže samo vsled kujanja. V teh slučajih moramo poskusiti, da najdemo resnico vsaj po daljšem preiskovanju; vedno pa ostaja tu nevarnost, da se dete poslužuje vedno novih laži.

Šolstvo v Kanadi. Kanadsko šolstvo je zelo razvito. Ves pouk se vrši brezplačno. Dežela ima nemara 5½ milijon duš, a za to prebivalstvo je ustanovljenih 19.121 ljudskih šol in 924 različnih zavodov (vseučilišč, gimnazijev, višjih šol). Za te šole je postavljenih 30.000 učiteljev; učencev je 1.120.000. (Razmerje med prebivalstvom in učenci je jako ugodno 5:1). Mnogi učitelji, ki so se tu naselili, so prejeli od vlade kakor drugi naseljenci 160 akrov (=250 oralov) rodne zemlje kot lastnino. Ker v vsaki naselbini nastajajo šole, je velika sila za učitelje. Prednost imajo učitelji, ki so sposobni za pouk v poljedelstvu. Dobivajo gori naznačeno zemljišče in morejo živeti kot farmerji. Kdor zna torej dobro angleški, temu ni huda. V Ameriki bode imel več dohodkov kakor recimo — na Kranjskem.

Učiteljske plače v Rumuniji. Učitelji na vasi imajo v Rumuniji 72 K mesečno v zlatu, v mestih pa 180 K. To je začetna plača. Potem dobivajo starostne doklade: po 5 letih 15%, po 10 letih 30%, po 15 letih 45% in po 20 službenih letih 60% temeljne plače. Po številu učencev prejema učitelji prispevke v letu do 144 K.

Šolstvo v Berlinu. L. 1901. je bilo v Berlinu 249 šol z 211.666 učenci. Dne 1. majnika l. 1903. je bilo tamkaj 264 šol s 4576 razredi in 216.040 učenci. V majniku l. 1898. je pripadalo 5173 učencev na razred, l. 1903. samo 4721. V najetih sobah je 462 razredov. Za enega učenca izdajo 95 M. (V Bremnu 77, v Hamburgu 74 M.) L. 1898. je bilo v Berlinu 2836 učiteljev in 1642 učiteljic (35% učiteljic). Sedaj je 2960 učiteljev. V starosti od 67 do 72 leta služi 25 učiteljev, med njimi 5 ravnateljv. Najstarejši učitelj v Berlinu šteje 79 let in služi že 53 let. Najmlajši učitelji — 5 jih je — so rojeni l. 1881.

Učitelji voditelji in učiteljice. V bukovinskem listu «Freie Lehrerzeitung» svari mlada učiteljica svoje mlade kolegince pred šolami, katere vodijo neoženjeni voditelji. Ona piše: «Dokler si hočejo voditelji — samci in nadučitelji priboriti simpatije učiteljice, so prijazni in radi pomagajo; ako niso s tem pridobili simpatije učiteljice, se hkrati list obrne, napenjajo se druge strune in uboga učiteljica je primorana, da poplačuje nadučitelju dolg z istim denarjem, ali pa mora mnogo pretrpeti, kajti h krati opazuje se pri njih mnogo pomot, govori se o njih, uporabljajo se na nepošten način in tako se potem mora uboga učiteljica braniti brez potrebe, ima mnogo trpkih uric, kar ji ogreni stan, v katerega je stopila z veseljem in ljubeznijo.» — Možno so takšne reči, to je gotovo. Tudi poznamo mnogo maščevalnih voditeljev. A znano nam je tudi marsikatero nasprotno razmerje, kjer se je učitelju-voditelju vrgel od strani nemara malo starejših učiteljic tudi marsikatero polence pod noge, ker za njo ni maral. Smo pač ljudje. Učiteljem in učiteljicam na isti šoli bi pač bilo najpreje skrbeti za šolo in nje dobro, potem šele zase in svoje srčne občutke. Še manj pa sme opazati svet takšna razmerja.

Kronika.

25 letnico učiteljskega delovanja v Bolgariji je praznoval naš rojak g. profesor Anton Bezenšek dne 9. in 10. oktobra v Sofiji na jako slovesen način. Dne 9. oktobra se je odprl v bolgarski prestolnici II. stenografski kongres po samem ministru narodne prosvete g. dr. Šišmanovu. Ta je porabil to priliko, da je pohvalil plodonosno delovanje g. prof. Bezenška kot učitelja in stenografa tekom 25 let v Bolgariji, slavil ga je kot skromnega učenjaka ter ga imenoval apostola Gabelbergerjeve umetnosti na slavjanskem jugu, kateri si je posebno za Bolgarijo pridobil velikih zaslug. Izročil mu je pozdrav samega kneza ter visoki red za nauk in umetnost, kojega mu je isti blagovolil ob tej svečanosti podeliti. Razen tega so Bezenšku došla odlikovanja iz drugih dežel: slavnoznani kralj. stenografski zavod v Draždanih imenoval ga je častnim članom ter mu izročil po predsedniku kongresa krasno izdelano diplomo. Belgradsko stenografsko društvo imenovalo ga je tudi častnim članom, kar je naznanil pri isti priliki sam predsednik istega društva Jovan Milovanović, osnovelec srbske stenografije, kateri je prišel zajedno z 12 odličnimi srbskimi stenografi (odvetniki, pisatelji, učitelji) osebno častitati k 25 letnici. — Gosp. minister-predsednik srbski Sava Gruič je izročil slavljencu svoje častitke po g. konzulu D. Bodiju in vrh tega mu je došlo mnogo brzozavnih in pismenih častitk iz slovanskih in tujih dežel, posebno iz Nemčije. — Tudi mi se odkritosrčno veselimo izbornih uspehov našega učenega ožjega rojaka ter g. slavljencu iskreno častitamo na zasluženem odlikovanju!

Potovanje zagrebških učiteljščnikov 4. tečaja je bilo zelo zanimivo in instruktivno. Dne 5. majnika so se podali na pot čez Maribor, Celovec, Inomost, Bolcan, Trident, Gardsko jezero, Verono, Padovo, Benetke, Trst, Postojno in Ljubljano. Mladi bodoči učitelji so tako videli lep kos sveta, in reči se mora, da jim je ta pot več koristila kot mesec sedenja po klopeh. Mladina naj gre na pot. Nemara pridejo nekdanj časi, ko bo šla mladina mesto na manevre na učna potovanja. Tedaj pa Pittreich ne bode več živel.

Shod risarjev se vrši o božiču v Zagrebu. Učitelj I. Tomašič v Trnjevem bode predaval o svoji zanimivi risarski metodi. Ob enem bode razstava risb iz mnogih držav. Natančneje poročilo priobčimo pozneje.

Trgovačko-obrtni muzej v Zagrebu je bil dne 20. okt. slovesno otvorjen. Mimo krasnih obrtno-industrijskih izložb se nahajajo v posebni dvorani risbe, poslovni spisi, vknjiženja naslednjih mestnih obrtnih šol (gradske šegrtske šole) v Hrvatski in Slavoniji: Zagreb (3), Bjelovar, Brod n. S., Daruvar, Djakovo, Gospić, Nova Gradiška, Irig, Indjija, Jastrebarsko, Karlovac, Križevac, Krapina, Mitrovica, Osiek (2), Pakrac, Petrinja, Petrovaradin, Požega, Ruma, Samobor, Senj, Sisek, Šid, Varaždin, Vinkovci, Vukovar in Zemun.

Počitniški tečaj v Jeni so imeli to leto 323 udeležencev, izmed katerih je bilo 200 iz Nemškega in 123 od drugod. Iz Velike Britanije jih je bilo 29, iz Rusije in Ogrskega po 15, iz Avstrije 14, iz Danskega in Švedsko-Norveškega po 11, iz Zjedinenih držav 7, iz Grškega in Nizozemskega po 5, iz Belgije, Bolgarske, Polске in Čudske po 2, iz Italije, Francije in Švice po 1. Docentov je bilo 30.

Učitelj in pastir. Ni dolgo tega, kar se je moglo čitati po švicarskih listih oglas, v katerem si je iskala neka švicarska občina svojega pastirja in novega učitelja. Učitelju so obljubljali za 20 tedensko poučevanje 400 frankov, pastirju pa za 14 tedensko pašo — 500 frankov! Tako torej začetkom dvajsetega stoletja na Švicarskem pastir več velja kot pastir duš.

P. n. članom društva «Selbsthilfe der Lehrerschaft Steiermarks».

Dne 28. septembra t. l. je umrla družtenica gospa AIGNER, učiteljica ročnih del v Gradcu. Njenim otrokom se je izplačalo 1308 K podpore. Po § 3. društvenih pravil je torej družtenikom plačati za prihodnji slučaj smrti zanesljivo tekom enega meseca t. j. do konca novembra 2 K.

Za društvo «Selbsthilfe der Lehrerschaft Steiermarks»:

Jul. Eichmayer s. r.
tajnik.

Ivan Slana s. r.
načelnik.

Gaishorn, dne 26. oktobra 1904.

Zahvala.

Podpisana izreka s tem društvu «Selbsthilfe der Lehrerschaft Steiermarks» za točno vzročitev podpore 1308 kron po smrti svojega dragega soproga **Antona Waldegger**, šolski voditelj — Ponigl pri Weizu prisrčno zahvalo z željo, da društvo tudi v bodoče še mnoge vdove in sirote potolaži.

Z najtoplejšo zahvalo hvaležna

Agneza Waldegger
vdova.

Zahvala.

Podpisani kot varuh štirih maloletnih otrok po dne 28. septembra t. l. umrle učiteljske vdove gospe **Leopoldine Aigner** izreka s tem čast. društvu «Selbsthilfe der Lehrerschaft Steiermarks» za točno vzročitev podporne vsote 1308 kron najtopleje zahvalo.

Gradec, dne 7. nov. 1904.

Janez Ulrich s. r.
šolski ravnatelj v p.

Razpis natečajev.

Nadučiteljska služba.

Št. 439.

Na dvorazredni ljudski šoli v **Zabukovji** je stalno popolniti nadučiteljsko mesto z dohodki III. plačilnega razreda.

Prošnje za to službo je vlagati po službenem potu pri krajnem šolskem svetu v Zabukovje do 16. listopada 1904.

Okrajni šolski svet Sevnica, dne 16. vinotoka 1904.

Učiteljske službe.

Št. 924.

Na sedaj petrazredni ljudski šoli v **Pišecah** je stalno event. provizorično popolniti tri učiteljska mesta z dohodki III. plačilnega razreda.

Prošnje za te službe, s katerimi so združeni prejemki, kakor jih določa zakon z dne 19. kimovca 1899, je vlagati po službenem potu pri krajnem šolskem svetu v Pišecah do 16. listopada 1904.

Okrajni šolski svet Brežice, dne 16. oktobra 1904.

Št. 1731.

Na štirirazredni ljudski šoli z dvema paralelkama in utrakvističnim učnim jezikom v **Leitersberg-Karčovini pri Mariboru** se bode do Velike Noči 1905 stalno namestila učiteljska služba z dohodki po II. krajnem razredu.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje prošnje, s spričevalom usposobljenosti in zrelostnega izpita, ter pri prvem stalnem nameščenju tudi z domovnico opremljene, predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Leitersberg-Karčovini do dne 15. decembra 1904.

Okrajni šolski svet Maribor, dne 7. novembra 1904.

Predsednik: **Attems.**

POPOTNIK

Izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih
in stane na leto **6 K**, pol leta **3 K**, četrť leta **1-50 v.**

NAROČNINO IN REKLAMACIJE

sprejema «Zavezin» blagajnik **Fr. Luznar** v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnatelju **M. J. Nerat-u** v Maribor, Kokoschineggallee.